

Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів

Факультет управління
Кафедра публічного управління та митного адміністрування

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістр
за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

за темою: Державне регулювання імпорتنих операцій під час воєнного стану

Виконав: студент
групи ПУ23-1м
Спеціальність 281
«Публічне управління та
адміністрування»
Сердюк В.О.
(прізвище та ініціали)

Керівник: к.держ.упр, доц.,
Разумей Г.Ю.
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Рецензент

_____ (місце роботи)

_____ (посада)

_____ (науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ	11
1.1 Поняття та види імпорتنих операцій: економічна та юридична складова	11
1.2 Система державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності: принципи та інструменти	18
1.3 Нормативно-правова база регулювання імпорту: міжнародні та національні аспекти	26
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ІМПОРТУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	37
2.1 Вплив воєнного стану на зовнішньоекономічну діяльність та імпорتنі операції	37
2.2 Правові та адміністративні обмеження імпорту під час воєнного стану	56
2.3 Досвід іноземних держав щодо регулювання імпорту в умовах кризових ситуацій	63
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІМПОРТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	69
3.1 Розробка інструментів підтримки критичного імпорту та забезпечення економічної безпеки	69
3.2 Перспективи лібералізації та адаптації регуляторної політики після завершення воєнного стану	81
ВИСНОВКИ	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	95
ДОДАТКИ	101

АНОТАЦІЯ

Сердюк В. О. Державне регулювання імпорتنих операцій під час воєнного стану

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістр за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2024.

Метою кваліфікаційної роботи є всебічне дослідження особливостей державного регулювання імпорتنих операцій в Україні під час воєнного стану, визначення основних викликів і проблем, що виникають у цьому контексті, а також розробка рекомендацій щодо удосконалення механізмів державного регулювання з урахуванням специфіки воєнного часу.

У роботі досліджено сутнісно-змістовне наповнення понять у сфері державного регулювання імпорتنих операцій, завдання та функції державних органів у цій сфері, а також особливості механізмів регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні. Проаналізовано сучасний стан регулювання імпорту під час воєнного стану, зокрема вплив правових та адміністративних обмежень на імпортні операції, а також адаптацію національних механізмів регулювання до умов кризи. Розглянуто досвід іноземних держав у регулюванні імпорту в умовах кризових ситуацій. За результатами дослідження визначено основні напрями вдосконалення механізмів державного регулювання імпорتنих операцій в Україні, зокрема розробку інструментів підтримки критичного імпорту та забезпечення економічної безпеки. Запропоновано шляхи адаптації регуляторної політики в умовах післявоєнного відновлення та інтеграції європейського досвіду до практики державного регулювання імпорتنих операцій в Україні.

Ключові слова: державне регулювання, імпортні операції, зовнішньоекономічна діяльність, воєнний стан, економічна безпека, нормативно-правова база, критичний імпорт, адміністративні обмеження, лібералізація, європейський досвід.

SUMMARY

Serdyuk V. O. State regulation of import operations during martial law
Qualification work for the Master's degree in the specialty 281 "Public Administration and Management". University of Customs and Finance, Dnipro, 2024.

The purpose of the qualification work is a comprehensive study of the features of state regulation of import operations in Ukraine during martial law, identification of the main challenges and problems that arise in this context, as well as development of recommendations for improving state regulation mechanisms taking into account the specifics of wartime.

The work examines the substantive content of concepts in the field of state regulation of import operations, the tasks and functions of state bodies in this area, as well as the features of mechanisms for regulating foreign economic activity in Ukraine. The current state of import regulation during martial law is analyzed, in particular the impact of legal and administrative restrictions on import operations, as well as the adaptation of national regulatory mechanisms to crisis conditions. The experience of foreign countries in regulating imports in crisis situations is considered. The results of the study identify the main areas for improving the mechanisms of state regulation of import operations in Ukraine, in particular, the development of instruments to support critical imports and ensure economic security. Ways of adapting regulatory policy in the conditions of post-war recovery and integrating European experience into the practice of state regulation of import operations in Ukraine are proposed.

Key words: state regulation, import operations, foreign economic activity, martial law, economic security, regulatory framework, critical imports, administrative restrictions, liberalization, European experience.

Список публікацій здобувача

1. Сердюк В. О. Правові обмеження імпорту під час воєнного стану. Збірник наукових праць III Міжнародної науково-практичної конференції

студентів та молодих учених «Державне й муніципальне управління у ХХІ столітті: організаційно-економічні, правові та інформаційні аспекти» (21-22 листопада 2024 року).

ВСТУП

Воєнний стан в країні часто супроводжується значними змінами у зовнішньоекономічній політиці, а саме в регулюванні імпорту, що впливає на національну економіку та стабільність внутрішнього ринку. Під час воєнного стану держави зазвичай змушені застосовувати надзвичайні заходи контролю за зовнішньоекономічними операціями з метою забезпечення безпеки, стабільності та задоволення критичних потреб населення і армії.

Одним із основних аспектів є обмеження або навіть заборона імпорту певних товарів, що може бути необхідним для запобігання ввезенню продукції, яка може бути використана в умовах воєнного стану для посилення ворога або для підтримки ворожих дій. Крім того, для зниження негативного впливу на економіку держави уряди можуть вводити високі митні тарифи, квоти або ліцензування на певні категорії товарів, що знижує ризики від надмірної залежності від зовнішніх постачальників. Водночас, для забезпечення безперервного постачання товарів стратегічного значення (продукти харчування, ліки, військове обладнання) уряди можуть застосовувати механізми пріоритетного імпорту та створення резервів на випадок екстрених ситуацій.

На тлі цих обмежень важливою стає адаптація регулюючих органів до нових умов: необхідно швидко реагувати на зміни в зовнішньому середовищі, щоб збалансувати потреби внутрішнього ринку та уникнути негативних соціальних наслідків, таких як дефіцит товарів, інфляція або ріст безробіття в результаті обмеження імпортової діяльності. Це також вимагає належної координації між державними органами, митними службами, бізнесом та міжнародними партнерами.

Одночасно, дослідження механізмів державного регулювання імпорту під час воєнного стану є важливим для визначення оптимальних шляхів забезпечення економічної безпеки, стабільності національної валюти та збереження вільного доступу до критичних ресурсів, таких як енергоносії,

технічні засоби та компоненти для виробництва. Уроки з досвіду інших країн, які переживали збройні конфлікти або економічні кризи, можуть допомогти Україні вибудувати ефективну стратегію управління зовнішньою торгівлею в умовах війни.

Після завершення воєнного стану важливою задачею стане не лише лібералізація зовнішньоторговельної політики, а й адаптація національної економіки до змін у глобальних торгових процесах. Тому дослідження регулювання імпорту в період війни має особливу значущість для розробки стратегії відновлення економіки, визначення механізмів підтримки підприємств та забезпечення стабільності національних виробників, що в умовах постконфліктного відновлення стає важливою передумовою для зростання експортного потенціалу та інвестиційної привабливості країни.

Питання державного регулювання імпортних операцій висвітлено у працях численних науковців, таких як Гаврилюк І., Голованенко Н., Головнєв С., Гребельник О., Гречишкіна О., Двигун С., Карпенко Н., Коблянська О., Сліпченко Ю., Машков А., Мозгова Г., Євтушенко В., Стовбуненко Д., Оліховський В., Платонова І., Редька К., Ткаченко І., Романькова О., Урайчик К., Стеценко Ж., Титаренко Л., Халецька А., Ціцькова Н., Мирончук З., Малецька О., Ціцький П. Однак, попри важливість досліджень у сфері державного регулювання імпорту в мирний час, питання регулювання імпортних операцій під час воєнного стану залишається недостатньо вивченим.

В умовах збройного конфлікту та введення воєнного стану виникають нові економічні, правові та соціальні виклики, які потребують спеціального наукового підходу. Зокрема, регулювання імпорту під час війни має специфічні особливості, пов'язані з необхідністю забезпечення національної безпеки, захисту критичних секторів економіки та забезпечення армії, а також з обмеженням надмірної залежності від зовнішніх постачальників. Потребує подальшого вивчення вплив воєнного стану на торговельну політику,

ефективність митного контролю, а також механізми пріоритетного забезпечення критичних товарів.

Тому це питання потребує поглибленого дослідження, яке дозволить розробити ефективні стратегії державного регулювання імпорту в умовах війни та сприятиме збереженню економічної стабільності держави в таких складних умовах.

Метою кваліфікаційної роботи є всебічне дослідження особливостей державного регулювання імпорту операцій в Україні під час воєнного стану, визначення основних викликів і проблем, що виникають у цьому контексті, а також розробка рекомендацій щодо удосконалення механізмів державного регулювання з урахуванням специфіки воєнного часу.

Задля досягнення мети кваліфікаційної роботи необхідно вирішити ряд завдань:

- дослідити економічні та юридичні складові поняття та видів імпорту операцій;
- висвітлити принципи та інструменти системи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- вивчити міжнародні та національні аспекти нормативно-правової бази регулювання імпорту;
- визначити вплив воєнного стану на зовнішньоекономічну діяльність та імпорту операції;
- проаналізувати правові та адміністративні обмеження імпорту під час воєнного стану;
- вивчити досвід іноземних держав щодо регулювання імпорту в умовах кризових ситуацій;
- розробити інструменти підтримки критичного імпорту та забезпечення економічної безпеки;
- визначити перспективи лібералізації та адаптації регуляторної політики після завершення воєнного стану.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають під час державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Предметом дослідження є державне регулювання імпорتنих операцій під час воєнного стану.

Методологічна основа дослідження базується на поєднанні загальнонаукових, спеціальних та прикладних методів, що дозволяють комплексно розглядати державне регулювання імпорتنих операцій під час воєнного стану. До основних методів належать: аналіз і синтез, порівняльний метод, історичний метод, юридичний аналіз, емпіричний метод.

Наукова новизна дослідження полягає в:

- виявленні особливостей державного регулювання імпорту під час воєнного стану в Україні, що відрізняється від звичайних умов зовнішньої торгівлі;

- розробці класифікації проблем, що виникають при імпорتنих операціях в умовах війни, та визначенні специфічних методів регулювання зовнішньоекономічної діяльності в таких умовах;

- розробці рекомендацій щодо удосконалення механізмів регулювання імпорتنих операцій в умовах війни, а також для адаптації після завершення воєнного стану.

Одержані результати дослідження мають практичне значення в таких аспектах:

- 1) Для державних органів: рекомендації щодо удосконалення регуляторної політики в сфері імпорту, адаптації митних та податкових процедур, підвищення ефективності державного управління зовнішньою торгівлею під час воєнного стану.

- 2) Для підприємств та бізнесу: надання практичних порад щодо зниження ризиків імпорту під час війни, зокрема у сфері логістики, митного контролю, фінансування, а також адаптації до змін у міжнародних постачаннях.

3) Для науковців та експертів: сприяння розвитку теорії державного регулювання зовнішньої торгівлі в умовах надзвичайних ситуацій, а також збагачення досліджень у галузі економіки та права в умовах війни.

4) Для майбутніх політичних та економічних рішень: формування науково обґрунтованих рекомендацій для адаптації державних стратегій зовнішньоекономічної діяльності в умовах непередбачених кризових ситуацій, зокрема в період постконфліктного відновлення.

Апробація результатів дослідження. На основі матеріалів магістерської роботи було опубліковано тези доповіді на тему: «Правові обмеження імпорту під час воєнного стану» в збірнику наукових праць III Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих учених «Державне й муніципальне управління у XXI столітті: організаційно-економічні, правові та інформаційні аспекти» (21-22 листопада 2024 року).

Структура та обсяг магістерської роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку джерел із 53 найменувань, 10 рисунків, 34 таблиць. Загальний обсяг роботи складає 92 сторінки основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ

1.1. Поняття та види імпорتنих операцій: економічна та юридична складова

Наразі імпорт відіграє важливу роль в міжнародній торгівлі, оскільки через нього країни можуть поповнювати ресурси, необхідні для розвитку своєї економіки та задоволення внутрішніх потреб. Імпорт забезпечує доступ до товарів, технологій, сировини та капіталу, яких може бракувати в країні. Водночас він є важливим елементом торгового балансу, що відображає взаємодію між експортними та імпортними потоками. Торговий баланс, у свою чергу, є важливим показником економічної стабільності та розвитку держави, оскільки позитивний баланс вказує на зростання валютних надходжень, а негативний – на залежність від зовнішніх джерел.

Імпорتنий бізнес є важливою складовою глобальної економіки, сприяючи економічному розвитку, створенню робочих місць та забезпеченню споживачів широким спектром товарів. Він відіграє роль зв'язуючої ланки між країнами, що сприяє розвитку економічної взаємозалежності між державами [51].

В умовах посилення глобалізаційних процесів у світовій економіці зростає значення торговельно-економічних відносин країни. Міжнародна торгівля товарами як частина глобальних економічних відносин сприяє сталому економічному зростанню, підвищує конкурентоспроможність національної економіки, поліпшує рівень життя та задовольняє потреби суспільства. Система міжнародних зв'язків охоплює такі аспекти, як глобальний ринок, міжнародний рух капіталу, торгівлю, передачу технологій,

валютні операції та міжнародну інтеграцію. Водночас міжнародна торгівля є основним елементом цих відносин [1].

Однією з ключових проблем зовнішньоекономічної діяльності України є від'ємне сальдо торговельного балансу, яке свідчить про те, що обсяги імпорту перевищують експорт товарів і послуг. Це свідчить про переважання імпорту над експортом, що створює загрози для стабільності національної економіки. Додатковою проблемою є диспропорція у структурі імпорту та експорту: незважаючи на значні природні ресурси, Україна через слабкий розвиток внутрішнього виробництва переважно експортує сировину, а готову продукцію вимушена імпортувати. Така ситуація знижує стійкість економіки, оскільки залежність від експорту сировини робить її вразливою до коливань цін на світовому ринку [25].

Дослідники, серед яких Н. Ціцька, З. Мирончук, О. Малецька та П. Ціцький, підкреслюють, що найскладнішим роком для зовнішньоекономічної діяльності з початком повномасштабного вторгнення став 2022. Протягом цього року Україна експортувала товари та послуги до 233 країн, серед яких основними партнерами стали Польща, Німеччина, Китай, Туреччина та Румунія. При цьому 63% експорту припадало на країни Європейського Союзу [45].

На думку О. Романькової та К. Урайчик, імпорт товарів означає постачання іноземними суб'єктами господарювання продукції для українських виробників. Всі товари, які ввозяться на митну територію України, мають бути задекларовані відповідно до вимог Митного кодексу України [40].

Згідно зі статтею 74 Митного кодексу України, імпорт або випуск товарів для вільного обігу – це митний режим, за яким іноземна продукція, після сплати всіх належних митних зборів та виконання вимог митного контролю, допускається до вільного обігу на території України [20].

Відповідно до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», імпорт визначається як придбання українськими суб'єктами

зовнішньоекономічної діяльності товарів у іноземних компаній, з їх ввезенням або без ввезення на територію України. Це також охоплює придбання товарів для власного використання установами та організаціями України, які розташовані за кордоном [35].

На думку О. Пирога, М. Прокопенка, Л. Чернобая, Р. Коваленка, Ю. Папіжа та Є. Сити, експортно-імпортна діяльність є невід'ємною складовою економічного розвитку, без якої функціонування та зростання економіки значно ускладнюються. Ця діяльність охоплює міжнародну торгівлю, спільні проекти, надання послуг та інші форми міжнародної співпраці. Експортно-імпортна діяльність допомагає зрівноважити економічний розвиток, порівняти витрати на виробництво на національному та глобальному рівнях, а також реалізувати переваги міжнародного поділу праці, що підвищує ефективність економіки. На рівні підприємства управління зовнішньоекономічною діяльністю включає вирішення стратегічних, виробничих, фінансових, логістичних, інформаційних і маркетингових питань, таких як вихід на міжнародні ринки, експортно-імпортні операції, фінансові угоди, участь у спільних проектах, міжнародний маркетинг і моніторинг економічної політики. Для прийняття рішень у цій сфері підприємству слід провести порівняльний аналіз економічного стану потенційних партнерів та вивчити політичні, економічні й культурні особливості їхніх країн [50].

Г. Мозгова, В. Євтушенко та Д. Стовбуненко підкреслюють, що імпортна діяльність на рівні підприємства надає йому можливість самостійно обирати іноземних партнерів, а також визначати види, обсяги й строки постачання товарів для укладення угод. Це включає також встановлення цін та вартості контрактів у рамках співпраці з як внутрішніми, так і міжнародними партнерами. Основною проблемою імпортової діяльності є потреба у фінансуванні для оплати імпортованих товарів. З огляду на пасивний платіжний баланс, Україна змушена залучати іноземні кредити та стимулювати надходження іноземного капіталу. Альтернативним джерелом

фінансування може стати продаж частини національних активів нерезидентам, хоча це може створювати ризики для економічного та політичного суверенітету країни. Імпортна діяльність не повинна розглядатися виключно як негативне явище або як платіж за доступ до міжнародних ринків, оскільки вона є важливим джерелом фінансових надходжень та впливає на макроекономічні показники країни [18].

Отже, імпорт – це процес придбання товарів або послуг з-за кордону для внутрішнього споживання або подальшої обробки. Він сприяє покращенню рівня життя населення, розширенню асортименту товарів і послуг на внутрішньому ринку, а також модернізації різних секторів економіки.

Імпортні операції в загальному поділяються на дві основні категорії: торгівлю товарами та торгівлю послугами. У зовнішньоторговельній практиці використовуються два основні способи здійснення цих операцій: прямий та непрямий імпорт.

Н. Карпенко розрізняє два типи імпорту для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності: товар, який безпосередньо ввозиться на митну територію України, та товар, що продається нерезидентам без його фізичного переміщення через кордон [2].

О. Коблянська та Ю. Сліпченко визначають кілька видів імпортних операцій, серед яких: імпорт товарів за наявні фінансові ресурси, операції в межах державних і комерційних кредитів чи відстрочок, імпорт за консигнаційними угодами, бартерними угодами та операціями, що здійснюються в рамках надання допомоги [17].

Під час дослідження ми не знайшли достатньо детальної класифікації імпортних операцій, тому вважаємо за доцільне представити її, ґрунтуючись на таких критеріях (див. дод. А).

Застосування такої класифікації допомагає глибше зрозуміти різні аспекти імпортової діяльності та впливає на стратегії і політику в сфері зовнішньоекономічних відносин. Крім того, розподіл витрат на ці операції дозволяє точно віднести їх до собівартості конкретного товару або послуги.

Н. Голованенко визначає кілька принципів ефективного формування зовнішньоекономічної діяльності, серед яких:

- цільова узгодженість, яка передбачає створення спеціалізованої системи управління, орієнтованої на досягнення конкретних результатів господарської діяльності;
- ефективність управління, що досягається завдяки оптимальному використанню ресурсів підприємства;
- динамізм, що вимагає коригування управлінських стратегій в залежності від змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі;
- комплексний підхід, що включає прогнозування і врахування всіх факторів, які впливають на діяльність підприємства;
- демократичний розподіл управлінських функцій, що передбачає делегування прийняття рішень органу, який має необхідну кваліфікацію і несе відповідальність за їх реалізацію та наслідки;
- інтегрований підхід до оцінки якості функціонування підприємства, що включає адаптацію управлінських механізмів до реальних умов і здатність досягати встановлених цілей [2].

Принципи імпортової діяльності визначають основні підходи та стратегії, що сприяють ефективності і успішності міжнародної торгівлі. До таких принципів можна віднести:

- відповідність законодавству та регуляторним вимогам, що включає дотримання як національних, так і міжнародних стандартів, норм та правил;
- прозорість і чесність, які передбачають чітке визначення умов експортно-імпортних операцій, таких як ціна, терміни доставки, якість товарів, а також механізми вирішення спорів;
- економічна доцільність, що забезпечує вигідність операцій для всіх учасників угоди;
- управління ризиками, яке включає виявлення, оцінку та зниження ризиків, що виникають під час здійснення транзакцій;

– адаптація і гнучкість, що дозволяють ефективно реагувати на зміни в ринкових умовах, законодавстві чи технологіях, зберігаючи при цьому конкурентоспроможність і ефективність діяльності.

У міжнародних ланцюгах поставок беруть участь підприємства різних категорій (див. рис. 1.1.).

Виробник	<ul style="list-style-type: none"> • підприємство, яке займається безпосереднім виробництвом товарів призначеним для експорту.
Експортер (імпортер)	<ul style="list-style-type: none"> • підприємство, що провадить експортну й імпортну діяльність з переміщення товарів через митний кордон України, не враховуючи митний режим, у котрий переміщуються дані товари.
Митний представник	<ul style="list-style-type: none"> • підприємство, що є посередником у виконанні зовнішньоекономічного договору.
Перевізник	<ul style="list-style-type: none"> • підприємство (особа), що здійснює ввезення, вивезення і транзит товарів.
Експедитор	<ul style="list-style-type: none"> • суб'єкт господарювання, що за дорученням клієнта за його рахунок провадить чи організовує виконання транспортно-експедиційних послуг, які визначені в договорі транспортного експедирування.
Утримувач складу	<ul style="list-style-type: none"> • підприємство, що має у власності або користуванні митний склад, об'єкт складу тимчасового зберігання або об'єкт вільної митної зони.

Рис. 1.1. Роль підприємств в міжнародному ланцюгу постачання [20;37].

Документи у міжнародній торгівлі мають вирішальне значення для забезпечення законності, прозорості та ефективності експортно-імпортних операцій. Вони підтверджують умови угод, відповідають регуляторним вимогам та слугують важливим засобом комунікації між всіма учасниками міжнародної торгівлі. Правильне оформлення і подача документів є критично важливими для уникнення затримок, юридичних суперечок і фінансових втрат. Вони сприяють ефективному митному оформленню, правильним фінансовим розрахункам і забезпеченню прав усіх сторін угоди.

Документи, що використовуються в імпортних операціях, класифікуються за кількома категоріями, кожна з яких має свою конкретну функцію. Це можуть бути комерційні рахунки, транспортні накладні,

сертифікати, митні декларації та інші документи, які разом складають необхідний комплект для виконання міжнародних торгових угод.

В імпорتنих операціях застосовуються різноманітні документи, що гарантують правильність і законність міжнародних торгових угод (див. табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Документи, що використовуються в імпорتنих операціях

Категорія документів	Імпортні операції	
	Документ	Короткий зміст
Комерційні рахунки	Імпортний рахунок	Документ схожий на комерційний рахунок, але призначений для фіксації покупки товарів з-за кордону.
	Контракт на постачання	Юридичний документ, який визначає умови постачання товарів між імпортером і експортером.
	Пакувальний лист	Документ надає інформацію про вміст упаковки, зокрема кількість, опис та вагу товарів, що підлягають експортній відправці.
Транспортні документи	Транспортна накладна	Документ підтверджує прийом товарів для транспортування та слугує доказом власності на вантаж.
Сертифікати і митні декларації	Сертифікат походження	Документ підтверджує країну походження товарів, що може бути важливим для митних процедур та застосування тарифних пільг.
	Сертифікат відповідності	Документ підтверджує відповідність товарів стандартам якості або технічним вимогам країни імпортера.
	Митна декларація	Документ заповнюється для митного оформлення і містить детальну інформацію про товар та умови його імпорту чи експорту.
	Страховий поліс	Документ забезпечує страхування вантажу на випадок втрат або пошкоджень під час транспортування.
	Ліцензії і дозволи	Документи можуть бути необхідні для певних категорій товарів, що імпортуються або експортуються, відповідно до національних або міжнародних регуляторних вимог.

Точність і своєчасність подання документів гарантують виконання всіх юридичних і митних вимог, що забезпечує безперебійне здійснення торгівлі та знижує ризики. Правильне оформлення документації не тільки підтримує ефективність міжнародних угод, а й сприяє зміцненню репутації компанії на світовому ринку. Ретельний контроль над документами допомагає уникнути непередбачених ситуацій і забезпечує стабільність торгових відносин. Таким чином, ефективне управління документацією є важливим фактором для успіху в міжнародній торгівлі.

Основним документом, який регулює порядок ліцензування та квотування товарів у зовнішньоекономічній діяльності під час воєнного стану, є постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2024 рік». Цей нормативний акт містить визначення обсягів квот, а також перелік контрольованих речовин та інших аспектів, які регулюють зовнішню торгівлю в умовах воєнного стану [32].

Імпортна діяльність має важливе значення для розвитку як національної економіки, так і окремих підприємств. Вона дозволяє країнам активно інтегруватися в міжнародну торгівлю та встановлювати економічні і правові зв'язки між суб'єктами господарської діяльності з різних держав.

1.2 Система державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності: принципи та інструменти

На сучасному етапі зовнішньоекономічна діяльність є ключовим фактором для соціально-економічного розвитку. У розвинених країнах всі сектори економіки активно залучені до цієї діяльності, що має на меті забезпечення національних інтересів та безпеки через сприяння митному співробітництву на вигідних умовах, відповідно до міжнародних стандартів. З огляду на це, вивчення механізмів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності є важливим і актуальним завданням.

Пріоритетами національних інтересів України у процесі державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності є підтримка інтеграції країни у світову спільноту, розвиток рівноправних і вигідних відносин з іншими державами, а також забезпечення підвищення рівня життя та добробуту громадян. Органи державної влади мають створювати сприятливі умови для розвитку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та удосконалювати механізми її регулювання для досягнення цих цілей.

Пріоритетними напрямками зовнішньоекономічної політики України є:

- фізичні особи, що мають цивільну правоздатність і дієздатність згідно з законами України та постійно проживають на території країни;
- юридичні особи, зареєстровані в Україні, з постійним місцезнаходженням на території країни, включаючи різні види підприємств, організацій, асоціацій, спілок, фінансових установ тощо, а також ті, що повністю належать іноземним суб'єктам господарювання;
- об'єднання фізичних, юридичних, фізичних і юридичних осіб, які не є юридичними особами, але здійснюють господарську діяльність на території України відповідно до цивільно-правових норм;
- структурні підрозділи іноземних суб'єктів господарювання, такі як філії або відділення, що мають постійне місцезнаходження в Україні;
- спільні підприємства за участю українських і іноземних суб'єктів, що зареєстровані в Україні;
- державні замовники в оборонній сфері;
- інші суб'єкти господарської діяльності, передбачені законодавством України [35].

Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності є сукупністю заходів законодавчого, виконавчого та контролюючого характеру, спрямованих на удосконалення зовнішньоекономічних зв'язків для підтримки національної економіки. Це передбачає створення умов і механізмів, які сприяють розвитку відносин між суб'єктами господарювання [42]. Включає в себе як законодавчі ініціативи, так і економічні інструменти, такі як податки, мита та інші фінансові важелі, які регулюють експортно-імпорتنу діяльність підприємств.

Механізм державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності включає сукупність економічних і правових форм, методів та інструментів, що забезпечують стимулювання, координацію та контроль діяльності суб'єктів у сфері зовнішньоекономічних зв'язків. Основу цього регулювання складають

як економічні, так і неекономічні методи, що впливають на систему зовнішньоекономічних відносин [26].

Стаття 7 Закону України "Про зовнішньоекономічну діяльність" визначає, що регулювання зовнішньоекономічної діяльності має на меті:

- забезпечення збалансованості економіки та рівноваги внутрішнього ринку України;
- стимулювання прогресивних структурних змін в економіці, зокрема у зовнішньоекономічних зв'язках суб'єктів господарської діяльності;
- створення сприятливих умов для інтеграції економіки України у світову економіку, а також наближення її до ринкових структур розвинених країн [35].

Основні цілі державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності включають:

- захист економічних інтересів суб'єктів господарювання, які беруть участь у зовнішньоекономічній діяльності;
- забезпечення рівних можливостей для розвитку всіх учасників зовнішньоекономічної діяльності незалежно від форми власності та сфери діяльності;
- стимулювання вільного розвитку конкуренції та запобігання монополізації зовнішньоекономічної діяльності.

Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності повинно сприяти розширенню і диверсифікації зовнішньоторговельних зв'язків для зменшення залежності національної економіки від постачальників стратегічно важливих товарів, які мають монопольне становище на ринку [26]. Для ефективного регулювання необхідне забезпечення відповідної нормативно-правової бази, а також організаційного, інформаційного, економічного, фінансового та кадрового підтримання.

Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні здійснюється такими органами:

- Верховною Радою України;

- Кабінетом Міністрів України;
- Національним банком України;
- Центральним органом виконавчої влади, який відповідає за формування і реалізацію державної політики в економічній сфері;
- Митними органами;
- Антимонопольним комітетом України;
- Міжвідомчою комісією з міжнародної торгівлі [35].

Регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні здійснюється за допомогою:

- законодавчих актів України;
- нормативно-правових актів тарифного та нетарифного регулювання, виданих державними органами в межах їх компетенції;
- економічних заходів оперативного регулювання (валютно-фінансових, кредитних та інших) в рамках чинних законів;
- угод між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, які не суперечать законодавству України.

Основними методами регулювання зовнішньоекономічної діяльності є економічні, адміністративні та правові. В умовах сучасної економіки найбільше застосовуються економічні методи, які включають використання мит, податків, кредитування, субсидій та пільг для стимулювання зовнішньої торгівлі та економічного розвитку (див. рис. 1.2).

Митно-тарифне регулювання є ключовим елементом державного впливу на зовнішньоекономічну діяльність, оскільки відповідає принципам ринкової економіки. Це регулювання є більш гнучким порівняно з нетарифними обмеженнями, які часто мають характер примусового контролю зовнішньої торгівлі [44].

Сучасна інтеграція економічних систем різних країн вимагає пошуку шляхів для покращення механізмів регулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання, зокрема для підвищення їх

конкурентоспроможності на міжнародних ринках. Одним із важливих аспектів цього процесу є використання податкових інструментів [5].

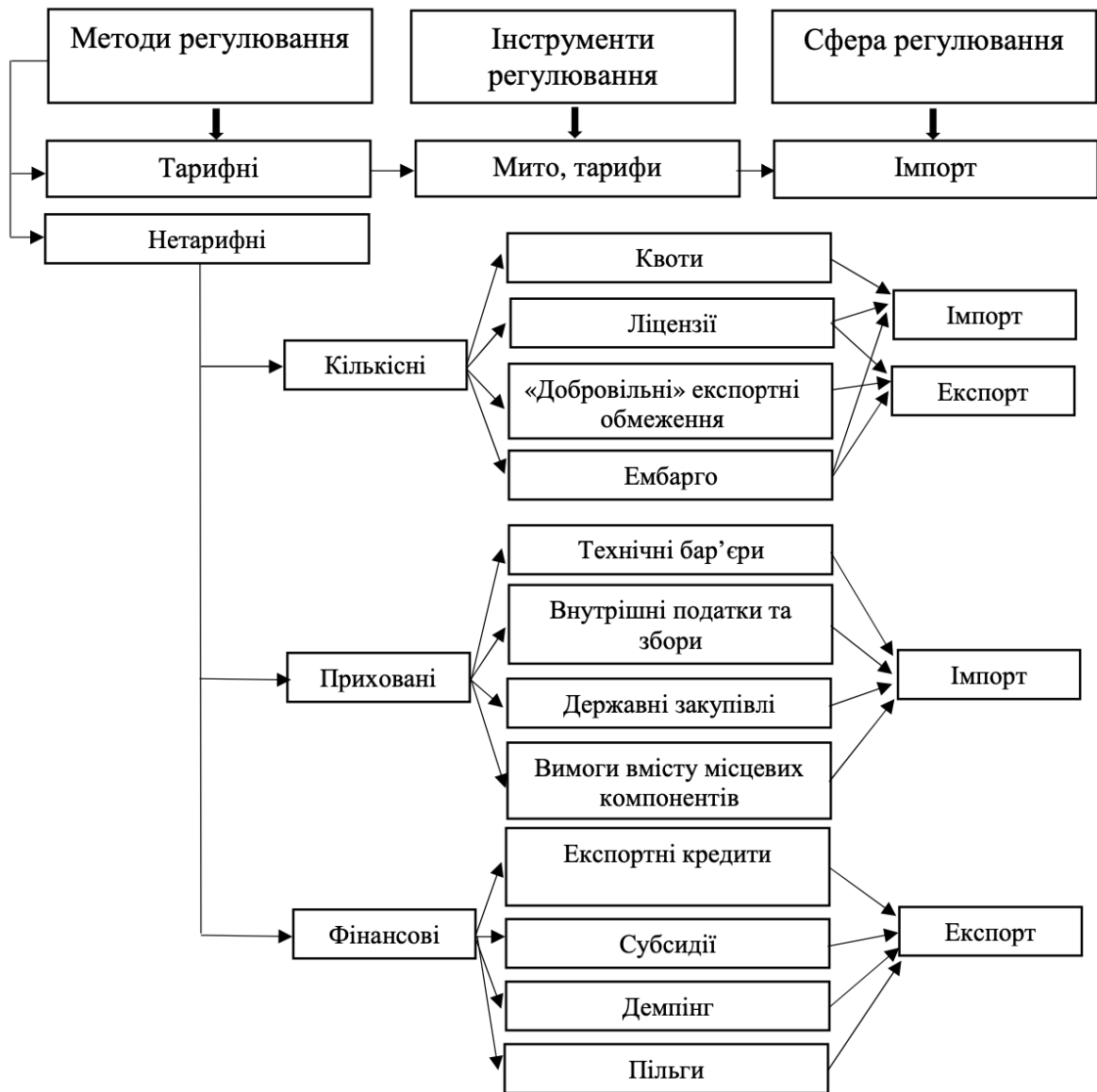

Рис. 1.2. Методи та інструменти регулювання зовнішньоекономічної діяльності [43]

Для стимулювання експорту в міжнародній практиці застосовуються фінансові пільги, які включають повернення податків, сплачених при імпорті сировини, що використовується для виробництва продукції, призначеної для подальшого експорту. Крім того, такі пільги можуть передбачати звільнення від податків на дефіцитні сировину та матеріали в країні.

Для вдосконалення податкової системи України з метою підвищення її стимулюючої функції для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності можна запропонувати кілька напрямів підтримки та заохочення. Це включає розробку та впровадження заходів, які сприятимуть зменшенню непрямого оподаткування експорту та приведенню державного регулювання у відповідність до міжнародних стандартів. Крім того, важливо спростити та прискорити процедури розгляду судових справ, пов'язаних із виробництвом та експортом товарів і послуг.

Податкові інструменти в контексті регулювання зовнішньоекономічної діяльності мають відігравати ключову роль у реалізації завдань соціально-економічного розвитку України, зокрема в стимулюванні інвестицій та інновацій. Вони повинні сприяти залученню прямих іноземних інвестицій та підтримці вітчизняного виробника. Це, в свою чергу, призведе до зростання оподаткованої бази, що забезпечить збільшення доходів державного бюджету.

Удосконалення податкової системи зовнішньоекономічної діяльності дозволить забезпечити ефективне фінансування функцій держави без необхідності додаткового вилучення ресурсів з економіки. Це сприятиме досягненню фінансової стабільності та створенню умов для розвитку як країни в цілому, так і окремих суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. У зв'язку з цим податкове регулювання повинно перебувати під постійним контролем держави, що включає моніторинг впливу податкових механізмів на розвиток цієї діяльності [6].

Отже, фінансове регулювання займає важливе місце серед методів державного управління зовнішньоекономічною діяльністю, що вимагає детального дослідження цієї діяльності як об'єкта фінансового впливу. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств є ключовим об'єктом фінансового регулювання органами державної влади. Таке регулювання спрямоване на підтримку підприємств, що працюють у зовнішньоекономічній

сфері, а також на розвиток регіональних зовнішньоекономічних зв'язків та окремих галузей національної економіки.

Подальша інтеграція України в світову економічну систему реалізується через фінансовий механізм, який сформувався в сфері міжнародних економічних відносин. Цей механізм є основним інструментом для реалізації фінансової політики держави в сфері зовнішньоекономічної діяльності, що забезпечує вплив на економічні інтереси учасників зовнішньоекономічних відносин і сприяє поглибленню міжнародної економічної інтеграції. Використання різноманітних фінансових методів і інструментів є суттю фінансового регулювання зовнішньоекономічної діяльності і проявляється в акумуляції фінансових ресурсів у цій сфері [26].

До адміністративних методів регулювання зовнішньоекономічної діяльності відносяться квотування та ліцензування експорту й імпорту. Квотування передбачає встановлення обмежень на кількість товарів, які можуть бути імпортовані, протягом визначеного періоду. Ліцензування ж вимагає, щоб імпортери або експортери отримували дозвіл від відповідних державних органів для здійснення операцій з певними товарами.

Правові методи регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні базуються на застосуванні норм законодавчих актів та постанов Кабінету Міністрів України, які визначають правила і процедури для здійснення зовнішньоекономічної діяльності.

Тенденції глобальної інтеграції стають все більш вираженими, що збільшує необхідність активнішої участі України в міжнародних зв'язках. Політика державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності має бути орієнтована на подальше вдосконалення методів її реалізації, зокрема через удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази. Саме розвиток правового забезпечення є важливою складовою сучасного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні [42].

У процесі зовнішньоекономічної діяльності важливо забезпечити узгодження інтересів усіх учасників на різних рівнях. Система регулювання

зовнішньоекономічної діяльності залежить від численних зовнішніх факторів, таких як економічні, геополітичні та соціальні зміни. Реалізація регуляторної політики здійснюється як на загальнодержавному рівні, так і на рівні місцевих органів влади.

Важливим завданням державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності є підтримка та розвиток інноваційних галузей, які орієнтовані на експорт. Для цього необхідно визначити стратегічні напрями зовнішньоекономічної діяльності та виділити інноваційні галузі, здатні, за умов наявності сприятливих умов, стимулювати інноваційний розвиток економіки та реалізацію великих проектів за кордоном [19].

Приєднання українських підприємств до глобальних ланцюгів створення доданої вартості надає можливість для підвищення технологічного рівня національної економіки, прискорення темпів економічного зростання та покращення конкурентоспроможності підприємств на міжнародних ринках.

Ефективна система державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності є ключовим фактором для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни. У сфері міжнародної економічної співпраці зосереджуються основні можливості для досягнення економічного зростання, модернізації національної економіки та переходу до інноваційної моделі розвитку. Успішне впровадження цього напрямку вимагає максимальної мобілізації ресурсів міжнародного економічного співробітництва, зокрема через механізми державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Подальший розвиток цієї системи має ґрунтуватися на впровадженні комплексних організаційно-правових та технічних заходів, які сприятимуть підвищенню ефективності регулювання зовнішньоекономічної діяльності в контексті інтеграції України в глобальну економіку.

До основних пріоритетів державної політики у сфері регулювання зовнішньоекономічної діяльності можна віднести: створення умов для досягнення стратегічних цілей України на міжнародній економічній арені, а також посилення ролі зовнішньоекономічної діяльності у вирішенні завдань

інноваційної модернізації національної економіки; формування конкурентоспроможної, доступної для всіх суб'єктів господарювання системи інститутів і інструментів регулювання зовнішньоекономічної діяльності; подальший розвиток механізмів державного регулювання на основі постійного захисту національних інтересів і підтримки вітчизняного бізнесу в умовах міжнародного економічного співробітництва, враховуючи змінювані умови глобального середовища.

1.3 Нормативно-правова база регулювання імпорту: міжнародні та національні аспекти

Регулювання імпорту – важливий аспект економічної політики будь-якої держави, оскільки воно впливає на баланс торгівлі, рівень конкуренції на внутрішньому ринку, а також на захист національних виробників. Міжнародні зобов'язання країни в рамках угод із Всесвітньою торговельною організацією (ВТО), двосторонні та багатосторонні договори з іншими країнами, а також національні закони й нормативні акти формують комплексний механізм регулювання імпортних процесів. Правове забезпечення імпортової діяльності визначає правила, за якими країна може обмежувати або полегшувати доступ іноземних товарів на свій ринок.

В Україні значна частина вітчизняних підприємств займається імпортними операціями. Водночас національне законодавство, зокрема в контексті зовнішньоекономічної діяльності, податкового та митного регулювання, визначає різні терміни для поняття «імпорт». Це поняття застосовується в різних контекстах відповідно до специфіки законодавчих актів, що регулюють ці сфери діяльності (див. табл. 1.2).

Загалом, імпорт можна розглядати як діяльність підприємства у взаємовідносинах з іноземними партнерами. З погляду податкового та

митного законодавства, імпорт передбачає дії, пов'язані з переміщенням товарів через митний кордон України платниками податків.

Таблиця 1.2

Визначення імпорту у вітчизняному законодавстві

Джерело	Визначення імпорту
Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [35]	Купівля товарів українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності від іноземних партнерів може здійснюватися як з ввезенням цих товарів на територію України, так і без їх ввезення. Це включає придбання товарів, які можуть бути призначені для власного споживання організаціями та установами України, що знаходяться за кордоном. Операції можуть проводитися як у грошовій, так і в негрошовій формі.
Податковий кодекс України [27]	Ввезення та вивезення товарів через митний кордон України охоплює комплекс дій, які пов'язані з переміщенням товарів на митну територію України або за її межі. Це здійснюється у будь-який спосіб, у відповідному напрямку, згідно з положеннями Митного кодексу України.
Митний кодекс України [20]	Імпорт (випуск для вільного обігу) – це митний режим, згідно з яким іноземні товари, після сплати встановлених митних платежів та виконання необхідних митних процедур, випускаються для вільного обігу на митній території України.

Національні аспекти регулювання імпорту є одним із ключових компонентів економічної політики, що сприяють формуванню збалансованої зовнішньоторговельної діяльності країни та захисту її внутрішнього ринку. Усі країни, зокрема Україна, стикаються з необхідністю розробки ефективних заходів, спрямованих на контроль та управління імпортними потоками, що дозволяє підтримувати стабільність економіки, забезпечувати захист внутрішніх виробників і сприяти раціональному споживанню ресурсів.

Національні аспекти регулювання імпорту включають комплекс правових, економічних та адміністративних заходів, що визначають умови ввезення товарів на територію країни, їхню відповідність національним стандартам та правилам, а також забезпечують наповнення державного бюджету за рахунок митних платежів (див. рис. 1.3). Особливу роль у цій системі відіграє митне регулювання, податкова політика, застосування технічних стандартів і санітарних норм, а також захисні заходи, спрямовані на протидію недобросовісній конкуренції з боку імпортних товарів.

Податкове та митне регулювання імпорту є одним з основних інструментів державної політики, який визначає, як товари іноземного виробництва можуть бути ввезені на територію України, скільки податків і митних зборів необхідно сплатити, та які процедури слід виконати для забезпечення законного імпорту. Ключовими нормативними актами в цьому аспекті є Митний кодекс України, Закон України «Про податок на додану вартість», Закон «Про акцизний податок», а також закони, які регулюють митні тарифи, імпорتنі квоти й ліцензування імпорتنих операцій (див. табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Податкове та митне регулювання імпорتنної діяльності

Нормативно-правова основа	Регулювання	Примітка
Митний кодекс України	Митне оформлення	передбачає подання митної декларації з інформацією про товар, його походження, митну вартість, а також надання документів, що підтверджують ці дані. Це дозволяє точно визначити належні митні платежі.
	Контроль і справляння митних платежів	для забезпечення належного контролю за імпортними товарами застосовується система митних платежів, що включає мито, ПДВ, акцизи, та інші збори. Митний контроль здійснюється митними органами, що запобігає контрабанді й ухиленню від сплати податків.
	Митні режими	передбачає кілька видів режимів, які визначають умови ввезення товарів.
Податок на додану вартість (ПДВ) та акцизи	Оподаткування імпорту	На імпортні товари нараховується ПДВ за ставкою, встановленою законодавством. Деякі товари додатково підлягають сплаті акцизного податку, залежно від їх категорії (наприклад, алкоголь, тютюн, пальне).
Імпортні тарифи та квоти	Встановлення тарифів і обмежень	Імпортні тарифи використовуються для захисту внутрішнього ринку, забезпечення надходжень до бюджету та регулювання структури імпорту. Квоти обмежують обсяги ввезення певних категорій товарів для збереження економічного балансу.
Міжнародні угоди та стандарти	Гармонізація митного регулювання	Використання норм і стандартів міжнародних організацій (СОТ, ЄС тощо) для уніфікації митного регулювання, спрощення процедур та уникнення подвійного оподаткування.

Митний кодекс України є основним документом, який визначає правові, організаційні та процедурні аспекти здійснення митного контролю та митного оформлення імпорту. Він регулює процедуру ввезення товарів, контроль за їх переміщенням, сплату митних платежів, а також зобов'язує імпортерів дотримуватися встановлених митних норм.

Митний кодекс передбачає кілька видів режимів, які визначають умови ввезення товарів. Основні режими включають:

- митне складування (дозволяє тимчасово зберігати імпортовані товари на митних складах до моменту сплати митних платежів);
- реекспорт (передбачає повернення товарів, що раніше були ввезені до України, до їх країни походження або третьої країни без сплати митних зборів);
- тимчасове ввезення (допускає тимчасове ввезення товарів на митну територію країни на визначений термін із повним або частковим звільненням від митних платежів за умови зворотного вивезення).

Імпорт є одним із ключових митних режимів, передбачених Митним кодексом України (МКУ). Ці митні режими, що застосовуються під час імпорту, безпосередньо впливають на оподаткування операцій з придбання товарів за зовнішньоекономічними контрактами. Вони вимагають подання відповідних типів митних декларацій, на основі яких у бухгалтерії підприємства нараховуються зобов'язання перед бюджетом щодо митних платежів або підприємство може бути звільнене від таких зобов'язань.

ПДВ і акцизний податок є обов'язковими зборами, які сплачуються при імпорті. ПДВ становить 20% від митної вартості товару, і він спрямований на забезпечення бюджету держави доходами з імпортової діяльності. Акцизи застосовуються до окремих видів товарів (алкоголь, тютюн, нафтопродукти), і розмір цього податку залежить від специфічної ставки для кожного виду товару. Сплата ПДВ та акцизів є обов'язковою умовою для ввезення цих товарів на територію України.

Загальна характеристика митних режимів під час імпорту відповідно до Митного кодексу України представлена в додатку Б.

Імпортні тарифи застосовуються як засіб захисту внутрішнього ринку від надмірного напливу іноземної продукції, що може створювати надмірну конкуренцію для національних виробників. Україна використовує митні тарифи, які можуть бути як постійними, так і змінними (сезонними), залежно від стану внутрішнього ринку. Квоти, у свою чергу, обмежують кількість товару, який може бути імпортований протягом певного періоду. Це дозволяє державі контролювати імпорт, запобігаючи значному зниженню цін на внутрішньому ринку через надлишок імпортних товарів.

Санітарні, ветеринарні та фітосанітарні заходи є важливою частиною національної системи регулювання імпорту. Вони спрямовані на захист здоров'я населення та безпеку навколишнього середовища. В Україні запроваджено суворі стандарти на імпорт продуктів харчування, рослинної та тваринної продукції для мінімізації ризиків захворювань та запобігання ввезенню небезпечних чи заражених товарів. Ветеринарний контроль включає перевірку тварин і продукції тваринного походження, тоді як фітосанітарний контроль стосується рослин і продуктів рослинного походження. Технічне регулювання передбачає дотримання певних стандартів якості та безпеки для товарів, що ввозяться в країну. Україна активно розвиває систему технічних регламентів відповідно до стандартів ЄС, що є обов'язковою умовою для інтеграції в європейський ринок. Україна розвиває систему технічних регламентів та стандартів, що стосуються імпортової продукції. Закони України «Про технічне регулювання» встановлюють обов'язкові вимоги до безпечності продукції. Ці вимоги спрямовані на забезпечення відповідності товарів нормативам, що гарантують їхню безпеку для споживачів та навколишнього середовища. Закони України «Про стандартизацію» визначають правила, процедури і норми, які застосовуються до імпортованих товарів. Їхня мета – гармонізувати вимоги до якості продукції з міжнародними стандартами, що сприяє інтеграції України до світової економіки. Обов'язкове

маркування є ще одним важливим аспектом технічного регулювання. Воно передбачає наявність на певних товарах інформації про їхні характеристики, зокрема енергоспоживання, безпечність або екологічність. Це маркування забезпечує прозорість для споживачів і допомагає їм обирати товари, які відповідають їхнім потребам та сучасним стандартам.

Антидемпінгові та компенсаційні заходи застосовуються для захисту внутрішнього ринку від товарів, що імпортуються за демпінговими цінами або субсидовані урядами країн-експортерів. Антидемпінгові мита застосовуються до товарів, ціна яких значно нижча від їхньої вартості в країні походження, що створює недобросовісну конкуренцію. Компенсаційні мита, у свою чергу, покликані компенсувати субсидії, які отримує товар у країні-експортері. Це дозволяє вирівнювати конкурентні умови на ринку й захищати національних виробників від зовнішнього тиску.

Міжнародні аспекти регулювання імпорту є важливою складовою економічної політики кожної країни, оскільки від правильного підходу до цього питання залежить її інтеграція у світову економіку, а також можливості для розвитку міжнародної торгівлі. З кожним роком міжнародна торгівля стає більш інтенсивною, а товари та послуги вільніше перетинають кордони, що вимагає від держав гармонізації своїх законів з міжнародними стандартами та нормами. У сучасних умовах країни використовують міжнародні торговельні механізми, такі як Всесвітня торговельна організація (ВТО), двосторонні та регіональні торговельні угоди, а також міжнародні стандарти, що дозволяє налагоджувати вигідні торговельні відносини та знижувати бар'єри для імпорту.

Ключову роль у регулюванні імпортних процесів на міжнародному рівні відіграє Всесвітня торговельна організація, яка встановлює базові принципи торгівлі товарами та послугами, сприяючи недискримінаційній конкуренції і прозорості на світовому ринку. Держави також укладають двосторонні й регіональні угоди для спрощення імпортних операцій та зниження митних і нетарифних бар'єрів у торгівлі з окремими країнами та регіонами. Крім того,

міжнародні стандарти та технічні регламенти, розроблені такими організаціями, як Міжнародна організація зі стандартизації (ISO), сприяють уніфікації вимог до якості і безпеки імпортованих товарів.

Всесвітня торговельна організація (ВТО) є ключовою міжнародною організацією, яка займається регулюванням глобальної торгівлі товарами, послугами та захистом прав інтелектуальної власності. Україна, як член ВТО, зобов'язана дотримуватися встановлених принципів та норм, які сприяють вільному обміну товарами й обмежують протекціоністські заходи.

Основні принципи ВТО, що впливають на імпортні операції

– принцип недискримінації є одним із ключових принципів ВТО і включає концепції найбільшого сприяння та національного режиму. Згідно з цим принципом, країни-члени ВТО зобов'язані надавати однакові умови доступу до свого ринку для товарів з усіх країн без винятків. Водночас країни не можуть створювати переваг для своїх внутрішніх товарів перед імпортними. Це сприяє зниженню бар'єрів для імпорту та створює рівні умови для конкуренції між внутрішніми й міжнародними товарами;

– принцип транспарентності вимагає від країн-членів ВТО забезпечення прозорості у своїх торговельних політиках. Держави повинні своєчасно повідомляти про будь-які зміни у законодавстві, митному регулюванні або інших нормах, що впливають на імпорту. Це дозволяє іншим країнам-членам адаптувати свої торговельні стратегії, зменшуючи ризики для експортерів та імпортерів. Така відкритість сприяє передбачуваності міжнародної торгівлі;

– механізми захисних заходів є інструментом ВТО для захисту внутрішнього ринку у разі надмірного імпорту. До таких заходів належать антидемпінгові мита та компенсаційні збори. Антидемпінгові мита застосовуються до товарів, які продаються за цінами, нижчими від їхньої звичайної вартості в країні-експортері, що завдає шкоди внутрішнім виробникам. Компенсаційні мита, своєю чергою, використовуються для нейтралізації ефекту субсидій, наданих країною-експортером, які створюють несправедливі конкурентні переваги.

Основні угоди ВТО, які регулюють імпорتنі процеси включають:

– Генеральна угода про тарифи і торгівлю (ГАТТ) є фундаментальним документом, який встановлює правила торгівлі товарами між країнами-членами ВТО. Її головна мета – знизити тарифи та обмежити нетарифні бар'єри, що перешкоджають вільному руху товарів. ГАТТ сприяє забезпеченню стабільності та передбачуваності ринку для іноземних товарів, створюючи сприятливі умови для імпорту та зменшуючи ризики для міжнародної торгівлі;

– Угода про застосування санітарних і фітосанітарних заходів (СФС) визначає вимоги до заходів, спрямованих на захист здоров'я людей, тварин і рослин. Це особливо важливо для імпорту продовольчих товарів та сільськогосподарської продукції. Угода дозволяє країнам вводити обґрунтовані санітарні та фітосанітарні обмеження, наприклад, для забезпечення безпеки харчових продуктів і запобігання поширенню шкідливих організмів. При цьому угода забезпечує дотримання принципів вільної торгівлі, уникаючи невиправданих обмежень;

– Угода про технічні бар'єри в торгівлі (ТБТ) регулює питання, пов'язані з технічними стандартами, сертифікацією та вимогами до маркування товарів. Основна мета цієї угоди – мінімізувати технічні бар'єри, які можуть перешкоджати міжнародній торгівлі, забезпечуючи при цьому високу якість і безпеку продукції. Вона встановлює правила, які дозволяють країнам гармонізувати свої технічні вимоги з міжнародними стандартами, сприяючи ефективнішій торгівлі.

Крім членства в ВТО, країни укладають двосторонні та багатосторонні угоди, які регулюють торгівлю на національному та регіональному рівнях. Такі угоди дозволяють країнам встановлювати більш гнучкі правила імпорту для взаємовигідного співробітництва, що, своєю чергою, може знизити залежність від глобальних торговельних механізмів.

Двосторонні та регіональні торговельні угоди включають:

– зони вільної торгівлі (ЗВТ) створюють умови для зниження або повного скасування мит і квот на товари, які імпортуються між країнами-учасниками таких угод. Це сприяє збільшенню обсягів імпорту, знижуючи витрати для імпортерів та споживачів, а також стимулює конкуренцію. Наприклад, Україна має угоди про ЗВТ з Європейським Союзом, Канадою та іншими країнами. Завдяки цьому українські імпортери можуть закуповувати товари за зниженими цінами, оскільки митні витрати значно зменшуються або відсутні;

– митні союзи передбачають, що країни-учасники встановлюють єдиний митний тариф для третіх країн. Це забезпечує вільну торгівлю між членами союзу, одночасно уніфікуючи митні бар'єри щодо товарів з інших країн. Такий підхід сприяє глибшій економічній інтеграції країн-учасниць і захищає внутрішні ринки від надмірної конкуренції ззовні, дозволяючи ефективніше координувати зовнішньоекономічну політику;

– економічні партнерства охоплюють не лише питання торгівлі товарами, але й аспекти, пов'язані з інвестиціями, трудовими стандартами та охороною навколишнього середовища. Такі угоди забезпечують комплексні умови для економічної співпраці, створюючи більш стабільні взаємини між країнами. Важливим прикладом для України є Угода про асоціацію з ЄС. Вона передбачає не тільки спрощення доступу до європейських ринків, але й поступову гармонізацію українського законодавства зі стандартами ЄС у багатьох сферах, зокрема тих, що стосуються імпорту.

У багатьох країнах міжнародні стандарти відіграють ключову роль у процесі імпорту, оскільки вони спрощують торгівлю та забезпечують єдині критерії оцінки якості товарів. Міжнародна організація зі стандартизації (ISO), Міжнародна електротехнічна комісія (IEC) та інші подібні організації розробляють стандарти, що регламентують вимоги до якості, безпеки та екологічних характеристик продукції.

Міжнародні стандарти та технічні регламенти включають:

– ISO та IEC (Міжнародна організація зі стандартизації та Міжнародна електротехнічна комісія) розробляють стандарти, які охоплюють широкий спектр продукції. Це включає харчову, медичну, електронну та іншу продукцію, що має відповідати вимогам безпеки та якості. Наприклад, стандарт ISO 9001 регулює системи управління якістю, а ISO 14001 стосується екологічного менеджменту. Виконання цих стандартів особливо важливе для імпортерів, оскільки дотримання міжнародних норм зменшує ризик нетарифних бар'єрів під час ввезення товарів і забезпечує їх відповідність міжнародним вимогам;

– технічні регламенти визначають вимоги до певних категорій продукції, яка ввозиться в країну. Вони можуть включати стандарти електричної безпеки для побутових приладів, екологічні вимоги до автомобілів, показники безпеки для дитячих товарів тощо. Україна активно гармонізує свої технічні регламенти із європейськими директивами, що спрощує торгівлю з ЄС. Такі регламенти не лише сприяють доступу товарів на міжнародний ринок, але й забезпечують визнання сертифікатів відповідності у різних країнах;

– маркування та сертифікація є важливим елементом міжнародної торгівлі. Маркування інформує споживачів про основні характеристики товарів, наприклад, клас енергоефективності для електроприладів чи вміст поживних речовин для продуктів харчування. Виконання міжнародних вимог до маркування дозволяє уніфікувати стандарти для імпортованих товарів, зменшуючи ризики невідповідності на різних ринках. Це полегшує ввезення товарів і підвищує їхню конкурентоспроможність.

Таким чином, міжнародні аспекти регулювання імпорту забезпечують не лише зниження тарифних та нетарифних бар'єрів, але й захист споживачів через стандарти якості та безпеки. Співпраця в рамках міжнародних організацій та інтеграційних об'єднань, а також дотримання міжнародних стандартів дозволяє Україні ефективно регулювати імпорт, розширюючи

доступ на іноземні ринки та підвищуючи якість продукції для внутрішніх споживачів.

Регулювання імпорту є складним і багатогранним процесом, який залежить від міжнародних зобов'язань, національних інтересів і потреб внутрішнього ринку. Включення України до глобальних торговельних відносин та адаптація до стандартів ЄС визначають напрями розвитку правової бази імпортової діяльності. Системний аналіз міжнародних та національних аспектів дозволяє оцінити ефективність існуючих правових механізмів і знайти оптимальні рішення для вдосконалення нормативно-правового регулювання імпорту.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ІМПОРТУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

2.1 Вплив воєнного стану на зовнішньоекономічну діяльність та імпортні операції

Україна вже понад 10 років стикається з наслідками вторгнення Російської Федерації. З початку війни національна економіка пережила кілька значних шоків, які вплинули не лише на внутрішню економічну активність, а й на структуру зовнішньоекономічних зв'язків. Проте, враховуючи адаптацію економіки до кризових явищ 2014-2015 років та 2020 року, що підтверджується рекордними показниками доларового ВВП у 2021 році, вважаємо за доцільне детальніше проаналізувати стан зовнішньоекономічних зв'язків саме на 2021 рік.

Україна є невеликою відкритою економікою з загалом сприятливим торговим режимом. У 2021 році коефіцієнт залежності країни від міжнародної торгівлі становив 41,3%, що свідчить про значну відкритість економіки та середню залежність. Протягом останніх десяти років у зовнішній торгівлі України відбулися суттєві зміни. Країна стала одним із основних постачальників соняшникової олії та другим за величиною постачальником зерна після США. Крім того, Україна досягла успіху на глобальному ринку ІТ-послуг. Водночас країна значно зменшила імпорт енергоносіїв. Економічні зв'язки з Росією скоротилися, а з Європейським Союзом Україна стала найбільшим торговим партнером. Згідно з даними Всесвітнього економічного форуму 2019 року, Україна займала 32-е місце серед 141 країни за показником відкритості торгівлі, що вище за Польщу та Болгарію, і на рівні з багатьма країнами ЄС. Проте, коли враховувалися фактори, такі як нетарифні бар'єри,

тарифи та ефективність митних процедур, Україна опинилася на більш низьких позиціях, з 43-го до 91-го місця [14]

Зокрема, Україна займає 90-е місце серед 141 країни за ефективністю перетину митного кордону. За даними показників сприяння торгівлі Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD Trade Facilitation Indicators), Україна відстає від Польщі за дев'ятьма з одинадцяти індикаторів, які оцінюють процес проходження кордону. Хоча Україна отримала найвищу оцінку за залучення торгових партнерів, вона відстає за багатьма аспектами, що стосуються документального оформлення зовнішньоекономічної діяльності та співпраці з іншими країнами (див. табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Показники сприяння торгівлі (TFI) ОЕСР

	Україна	Польща
Доступність інформації	1,050	1,857
Залучення торговельних партнерів	1,667	1,625
Попередні рішення	1,000	1,909
Процедури оскарження	1,625	1,455
Комісії та платежі	1,583	2,000
Формальності – документи	0,778	1,875
Формальності – автоматизація	0,667	1,538
Формальності – процедури	0,800	1,852
Внутрішня співпраця прикордонної служби	0,500	1,364
Зовнішня співпраця прикордонної служби	0,636	2,000
Врядкування та неупередженість	0,636	2,000

Джерело: [14].

У 2023 році основні показники зовнішньоекономічних зв'язків України виглядали наступним чином: загальний обсяг експорту склав 81,25 млрд дол. США, з яких 68,09 млрд дол. Припало на товари, а 13,16 млрд дол. – на послуги. Загальний обсяг імпорту становив 80,4 млрд дол., з яких 72,8 млрд дол. – товари, а 7,6 млрд дол. – послуги. Негативне сальдо зовнішньої торгівлі товарами зменшилося з 5,14 млрд дол. До 4,73 млрд дол. У порівнянні з 2022 роком. Позитивне сальдо операцій з послугами залишилося майже незмінним і склало 5,56 млрд дол. (порівняно з 5,81 млрд дол. У 2020 році). За

показниками на душу населення Україна займала 178-е місце з 220 країн за експортом товарів (1580 доларів на особу) та 129-е місце за імпортом товарів (1710 доларів на особу) [14].

Економіка України демонструє значну залежність від імпорту, що вказує на проблему «пастки споживання» та обмежену конкурентоспроможність українських товарів на внутрішньому ринку (див. рис. 2.1).

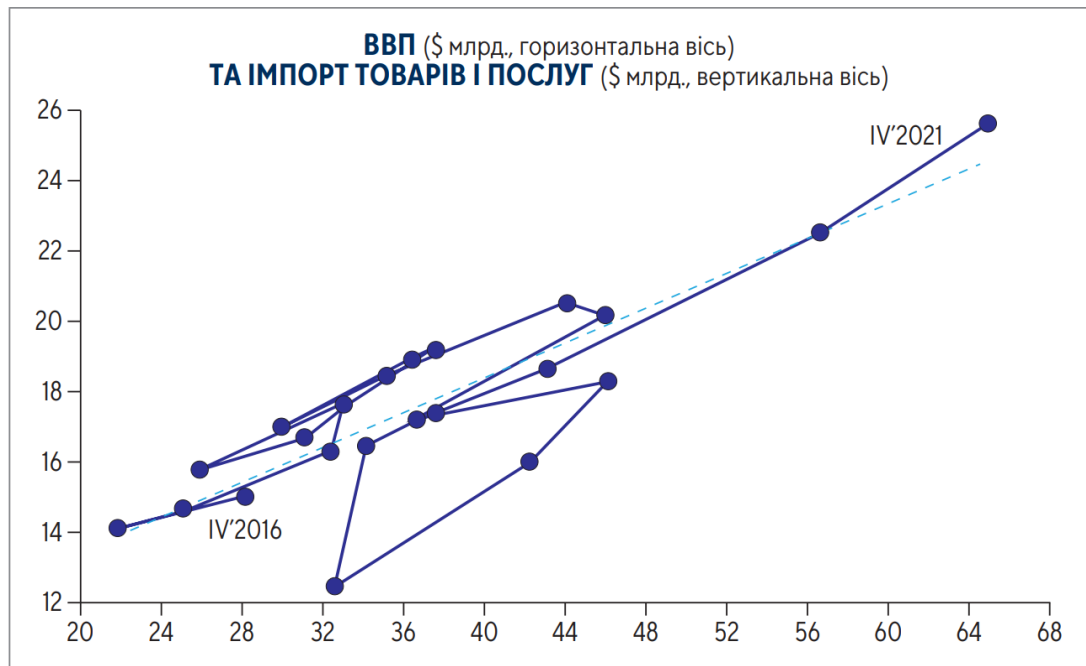

Рис. 2.1. Залежність імпорту товарів і послуг до динаміки ВВП в Україні [41]

Прямі іноземні інвестиції сприяли позитивній економічній динаміці та стабільності, а також значною мірою фінансували дефіцити зовнішньої торгівлі в багатьох країнах. Проте, на сьогодні Україна не є привабливою юрисдикцією для інвестицій, і обсяги ПІІ не здатні покрити негативний баланс поточного рахунку. Оскільки банківська система країни недостатньо розвинена, а фондовий ринок майже не функціонує, основним джерелом інвестицій для українських підприємств залишаються їх власні кошти. Крім того, частка іноземного капіталу в капітальних інвестиціях залишається дуже низькою – лише 1-3% протягом останнього десятиліття. У порівнянні з іншими країнами, що розвиваються, такими як Польща та Туреччина, які значно

покращили приплив ПІІ з початку 1990-х років, інвестиційний потік в Україну залишався нестабільним і обмеженим. Крім того, у 2014–2015 роках потік ПІІ в Україну був майже нульовим або навіть від'ємним [14].

У 2023 році Україна отримала 7,32 млрд дол. США прямих іноземних інвестицій. Проте, серед країн ЄС і кандидатів на вступ Україна має один із найнижчих показників ПІІ на душу населення. У 2022 році обсяг ПІІ в Україні становив 1400 доларів на особу, що більше, ніж у Туреччині та Молдові. Для порівняння, середній обсяг ПІІ на душу населення в Польщі складав 7100 доларів, а в ЄС – 25 900 доларів [14].

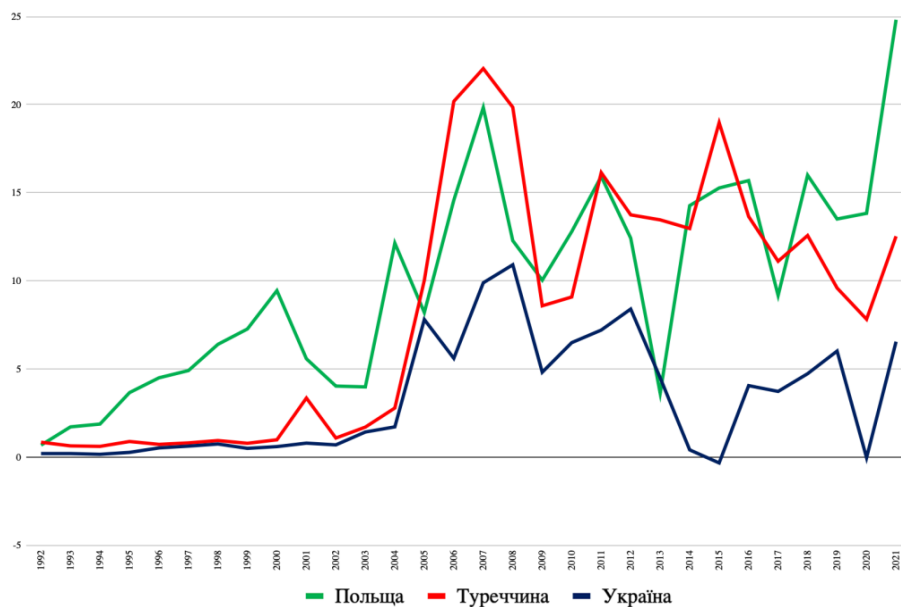

Рис. 2.2. Приплив ПІІ в Україну, Польщу та Туреччину, млрд. дол. [14]

Низькі показники притоку інвестицій зумовлені тим, що, незважаючи на високі рейтинги за елементами зовнішньоторговельної політики, інвестиційна політика України залишається незадовільною. Зокрема, стратегічний дослідницький інститут Heritage Foundation США з початку 2000-х років оцінював свободу торгівлі в Україні як вільну або переважно вільну. Однак, з 2002 року інвестиційна свобода в країні була обмежена. Хоча рівень інвестиційної свободи в Україні покращився, він все ще залишається обмеженим у порівнянні з 2014 роком [14].

Попри рекордні експортні результати та успішне відновлення після криз 2014-2015 років і 2020 року, Україна все ще демонструє залежність від імпорту та має обмежений інвестиційний потенціал. Показники зовнішньоекономічної діяльності на душу населення свідчать про низьку інтенсивність міжнародних торговельних зв'язків в Україні, навіть при високому рівні залученості в глобальні ринки. Крім того, численні міжнародні рейтинги вказують на інституційну неспроможність України в регулюванні зовнішньоекономічної діяльності, що негативно впливає на державне управління та заважає досягненню динамічного економічного зростання.

Після підписання Угоди про асоціацію з ЄС у 2014 році в Україні розпочалися реформи в сфері торгівлі, які наблизили національне законодавство до європейських стандартів. Це призвело до зменшення нетарифних бар'єрів у торгівлі з ЄС та відкриття України для більш широкого доступу на ринки третіх країн. З того часу Україна активно укладала угоди про вільну торгівлю. Станом на січень 2022 року Україна підписала 19 таких угод із 47 країнами, що охоплюють більше половини її товарообігу [14].

У 2023 році географічна структура українського експорту виглядала так: найбільше товарів було експортовано до країн ЄС – 39,4% від загального обсягу, до Китаю – 11,8%, Туреччини – 6,1%, Російської Федерації – 5%, Індії – 3,7%, Єгипту – 2,9%, США – 2,4%. Найбільшими імпортерами товарів були країни ЄС – 39,8%, Китай – 15,1%, Російська Федерація – 8,4%, Білорусь – 6,6%, США – 4,6%. Що стосується експорту послуг, найбільше вони були надані країнам ЄС – 34,2%, Російській Федерації – 14,7%, США – 14,5%, Великобританії – 6,1%, Об'єднаним Арабським Еміратам – 3,1%, Кіпру – 3%, Туреччині – 1,9%, Ізраїлю – 2,8%. Основними імпортерами послуг стали країни ЄС – 42,6%, Туреччина – 12,3%, США – 10,3%, Великобританія – 7,8%, Кіпр – 4,5%, Китай – 3,9%, Російська Федерація – 2,3%, Єгипет – 2,2%, ОАЕ – 1,6% [8].

Товарна структура зовнішньої торгівлі України залишалася стабільною з кінця 2016 року, зберігаючи характер сировинної економіки. Більше двох

третин експорту становлять сировинні товари. Основні позиції експорту в 2023 році включали чорні метали (20,46% від експорту), зернові (18,10%), руди (18,10%) та жири й олії (10,33%) (див. рис. 2.3., 2.4) [3].

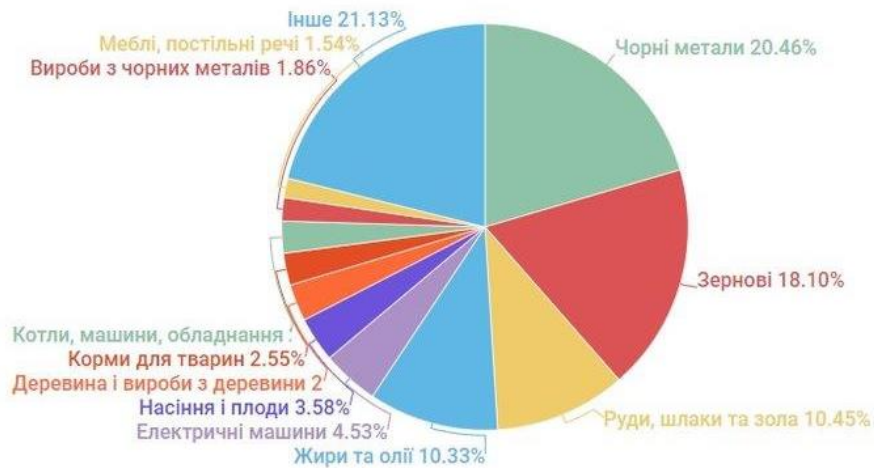

Рис. 2.3. Товарна структура експорту України в 2023 році [3]

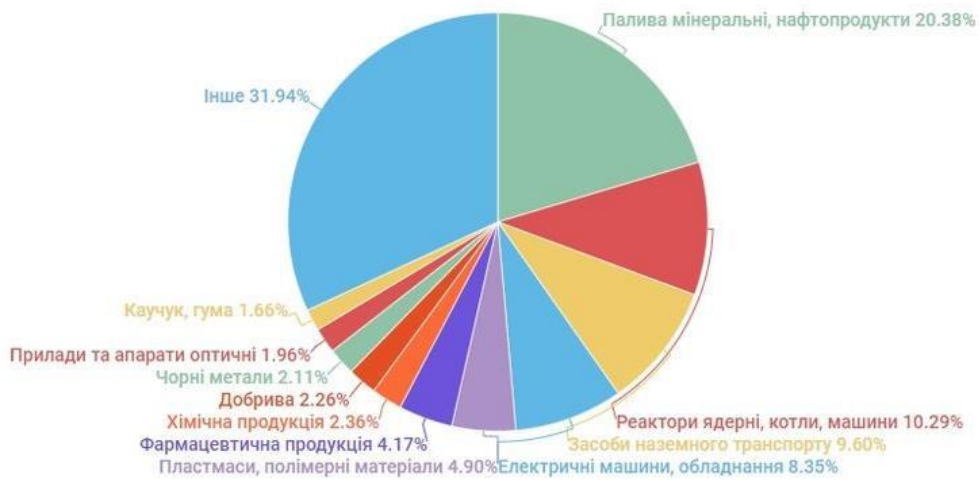

Рис. 2.4. Товарна структура імпорту в Україну в 2023 році [3]

Однією з найважливіших проблем української економіки є дефіцит енергоносіїв власного виробництва, що відображається у структурі імпорту [3]. Ця ситуація ускладнюється також наслідками відновлення після пандемії 2020 року, коли зросли ціни та обсяги виробництва. Енергоносії є найбільшою товарною групою за вартістю імпорту, складаючи 20,38% від загального обсягу ввезених товарів. Інші значні категорії імпорту включають машини,

котли та ядерні реактори (10,29%), засоби наземного транспорту (8,35%) і пластмаси та полімери (4,90%). Всі ці категорії разом складають більше 50% від усього імпорту України в 2023 році.

З 2014 року Україна значно орієнтувала свою зовнішньоекономічну діяльність на ринок ЄС, що стало основним напрямом у торгівлі. Країни ЄС стали головними торговими партнерами України. Водночас Китай, США, Туреччина та Великобританія продовжують відігравати важливу роль у зовнішній торгівлі. Хоча економічні відносини з Російською Федерацією є неприпустимими через її агресію, на 2021 рік РФ та Білорусь залишаються значними імпортерами товарів з України та покупцями українських послуг.

Однією з основних проблем залишається структура зовнішньої торгівлі, оскільки Україна продовжує залишатися сировинним постачальником. Це ставить країну перед природними та екологічними ризиками і мінімізує створення доданої вартості. Україна займає провідні позиції за експортом чорних металів та сировини для харчової промисловості. Водночас країна надзвичайно залежить від імпорту енергоносіїв та товарів з високим рівнем технологічної складності, таких як автомобілі, обчислювальна техніка, електроніка і хімічна продукція.

Таким чином, окрім стагнації в індустріальному розвитку, що позначається на товарній структурі зовнішньоекономічної діяльності, Україна також стикається з макроекономічною нестабільністю та внутрішніми проблемами, які перешкоджають розвитку міжнародної торгівлі. Статистичний аналіз показує, що залученість економіки до міжнародної торгівлі зростає лише на 2% щорічно, а обсяг іноземних інвестицій швидко зменшується. Така ситуація в поєднанні з низьким рівнем доходів населення вказує на відсутність значних змін у покращенні інвестиційного клімату. Для порівняння, Польща та Туреччина змогли збільшити свої експортні обсяги на 55% та 66% відповідно, що в 2,3 та 3,13 рази більше, ніж в Україні [48].

Для повного розуміння специфіки зовнішньоекономічних зв'язків до початку повномасштабного вторгнення РФ, слід також оцінити їх

ефективність. Основними показниками результативності зовнішньоекономічної діяльності є:

- платіжний баланс;
- торговельний баланс;
- баланс послуг;
- баланс руху капіталів;
- баланс некомерційних платежів;
- зовнішній борг [4].

Згідно з даними Національного банку України, у 2023 році платіжний баланс був позитивним, але профіцит склав лише 487 млн дол. США. Торговельний баланс залишався традиційно негативним, з перевищенням імпорту над експортом на 2,671 млрд дол. Баланс послуг був профіцитним і становив 3,917 млрд дол. Баланс некомерційних платежів також був позитивним і складав 4,622 млрд дол. Операції з капіталом відзначались сальдо чистого кредитування/чистого запозичення на рівні -3,867 млрд дол. Загальний обсяг зовнішнього боргу досягав 129,7 млрд дол [24].

Аналіз регіональної структури зовнішньоторговельних відносин між Україною та державами-членами Європейського Союзу виявляє значну просторову диференціацію та асиметричність індикаторів зовнішньоекономічної діяльності. Київ є лідером у торгівлі з ЄС, досягнувши обсягу товарообігу в 16,98 млрд доларів США, що становить 30,4% від загального товарного обігу України. Інші регіони, такі як Дніпропетровська, Львівська, Київська, Донецька, Запорізька, Закарпатська, Волинська та Полтавська області, показують менші показники товарообороту, варіюючись від 6 до 1,5 млрд доларів США. Натомість, найменші рівні торгівлі з ЄС спостерігаються в Луганській, Херсонській, Чернівецькій та Кіровоградській областях.

Найбільша частка зовнішньоторговельного обороту між регіонами України та країнами ЄС спостерігається в західних областях. Закарпатська область має найвищий показник – 75,2%, за нею йдуть Рівненська (70,1%),

Тернопільська (66,0%), Чернівецька (65,4%), Волинська (63,0%) та Львівська (61,2%) області. У той же час найменшу участь країн ЄС у зовнішньоторговельному обігу мають Кіровоградська (20,8%), Миколаївська (21,7%) та Одеська (26,2%) області. Цю асиметрію можна пояснити кореляційним аналізом, який вказує на взаємозв'язок між економічною структурою регіонів та їхнім географічним розташуванням поруч з кордоном ЄС [38].

За обсягом експорту товарів до країн ЄС лідирують Київ (4548 млн доларів США), Дніпропетровська (4082 млн доларів США), Донецька (3577 млн доларів США) та Львівська (2244 млн доларів США) області. Водночас найбільший відсоток експорту до ЄС серед загальних відправлень товарів спостерігається в західних регіонах України. Закарпатська область має показник 95,7%, а за нею йдуть Львівська (76,5%), Рівненська (76,4%), Чернівецька (75,1%), Волинська (69,1%), Івано-Франківська (64%) та Тернопільська (63,2%) області. У 2021 році чотири області України здійснили експорт товарів до ЄС на суму менше 200 млн доларів США, зокрема Луганська, Чернівецька, Херсонська та Кіровоградська області. Найменші частки експорту до ЄС зафіксовано в Миколаївській (14,2%) та Кіровоградській (16,5%) областях, які здебільшого спеціалізуються на виробництві та експорті сільськогосподарської продукції та продуктів харчової промисловості [38].

Отже, протягом останнього десятиліття темпи розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України зростають повільніше, ніж у інших країнах, що розвиваються. Недоліки в державному регулюванні знижують інвестиційну привабливість, що, в свою чергу, веде до дефіциту зовнішньої торгівлі та зменшення припливу іноземного капіталу. Загальна ефективність зовнішньоекономічної діяльності низька, що виявляється в дефіцитах різних статей платіжного балансу. Економіка також стикається з високим рівнем зовнішнього боргу та фінансуванням дефіцитів через перекази від трудових мігрантів.

Попри значні економічні потрясіння, викликані кризами 2014 та 2020 років, у 2023 році було досягнуто рекордного рівня ВВП у доларовому вираженні. Залежність України від зовнішньої торгівлі склала 41,3%, що свідчить про певну відкритість економіки. Протягом останнього десятиліття Україна зміцнила свої позиції як важливий постачальник соняшникової олії та зерна, розширивши торговельні зв'язки, особливо з Європейським Союзом. Однак основними проблемами залишається низька ефективність перетину кордонів та недостатній приплив прямих іноземних інвестицій, які не здатні покрити зовнішньоторговельний дефіцит.

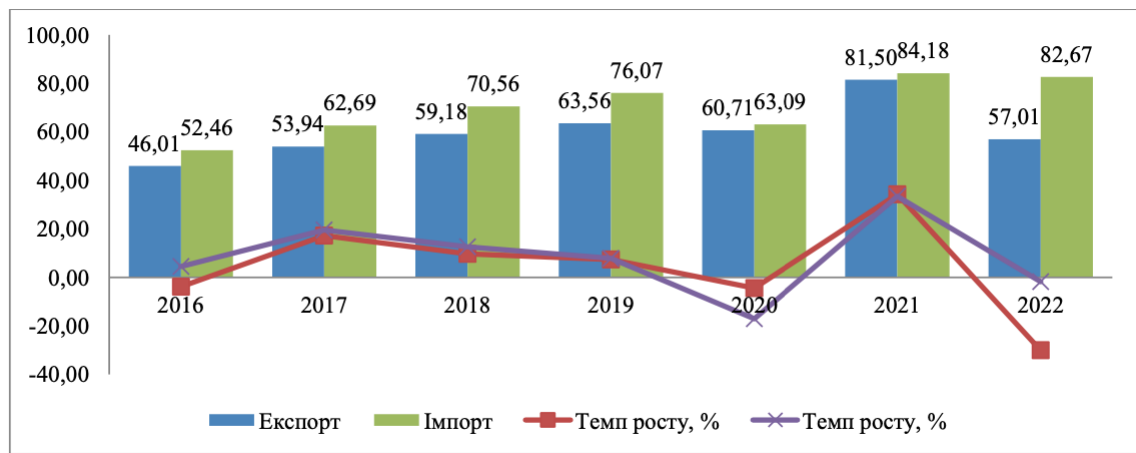

Рис. 2.5. Зміни експорту та імпорту товарів та послуг України за 2016-2022рр, млрд. дол. США [24]

У 2022 році Україна мала потенціал досягти рекордного обсягу експорту за всю історію незалежності, однак повномасштабне вторгнення Росії суттєво вплинуло на цей процес. Початок року показував позитивну динаміку експорту, який зростав на понад 30%, але вже в березні відбулося різке падіння, і обсяги скоротилися на 50%. Підсумкові результати 2023 року показали зниження товарного експорту на 35% порівняно з попереднім роком, а експорт послуг зменшився на 28,3%. Загальний спад обсягів експорту товарів і послуг склав 30,06%, в той час як імпорт зменшився лише на 1,79%. Частка країн СНД у зовнішній торгівлі зменшилась на 4,48%, в той час як частка

європейських країн зросла на 18,75%. Частка країн Азії знизилася на 11,63% через блокування російськими силами морських портів та обмеження транспортування вантажів. В результаті, частка країн ЄС у зовнішньоторговельному обороті України досягла 59,6%.

З початком повномасштабного вторгнення Росії українська економіка зазнала суттєвої переорієнтації на торговельні відносини з країнами Європейського Союзу. Водночас значно скоротилася частка імпорту енергоносіїв з Росії, що призвело до зменшення частки РФ та Білорусі у загальному зовнішньоторговельному обороті України.

Щодо обсягів прямих іноземних інвестицій у 2022 році, продовжується тенденція відтоку капіталу. Очікувано, що іноземні інвестори обережно ставляться до країни, яка веде активні бойові дії, тому вхідні інвестиції знизилися на 92%. Проте негативне сальдо залишилося на рівні 213 млн доларів, що є значно меншим дефіцитом порівняно з 7 мільярдами доларів у 2021 році. Це можна пояснити введенням обмежень Національним банком України на виведення капіталу, що призвело до незначного відпливу інвестицій у 247 млн доларів у 2022 році [23].

Водночас, через припинення або значне скорочення виробничої діяльності в постраждалих від війни регіонах, а також зупинку традиційних транспортних шляхів, таких як морський та авіаційний, виникли серйозні труднощі з підтримкою зовнішньоекономічних зв'язків. Блокада авіаперевезень і морської торгівлі суттєво змінила структуру імпорту та експорту, зокрема збільшивши роль сухопутних транспортних шляхів. Угода щодо «Зернової ініціативи» стала важливим кроком, але вона не відновлює повноцінно експорт, оскільки не охоплює ключові експортні товари, такі як метали та руди, а також імпорт [14].

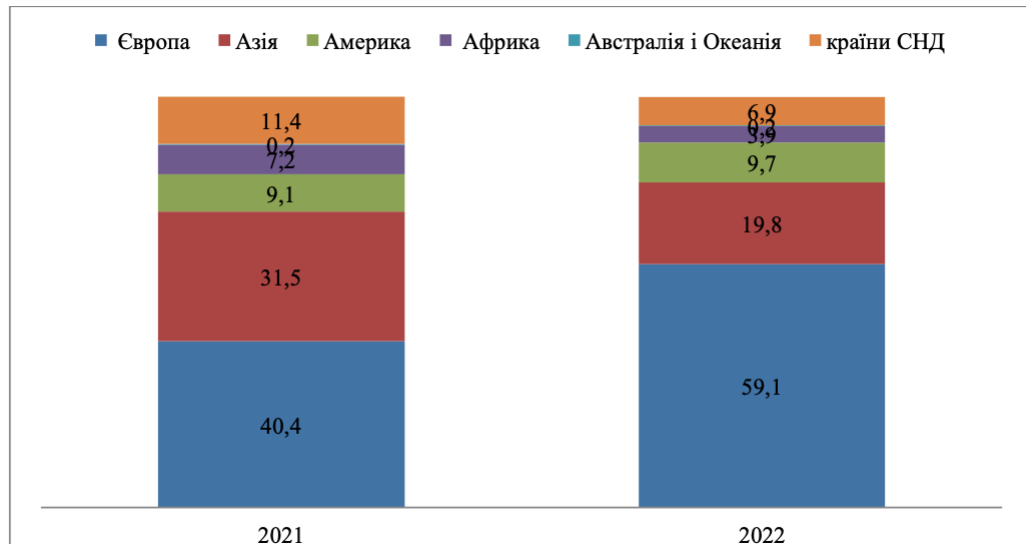

Рис. 2.6. Структура експорту України за регіонами в 2021-2022рр, % [24]

Таким чином, порівняно з 2021 роком, частка морських перевезень експорту в 2022 році знизилася з понад 60% до 40,5% за вартістю товарів, водночас частка автомобільних перевезень збільшилася з 22,6% до 36,5%. Залізничний транспорт становить 20,5% від вартості експорту, що більше за довоєнні 12,1%. Частка експорту повітряним транспортом залишалася незначною – лише 2,3% (у 2021 році – 2%). Більшу частину імпортованих товарів до України в 2022 році було ввезено автомобільним транспортом – 64% від вартості всього імпорту, або 54,53 млрд дол. Морський транспорт також відіграє важливу роль, становлячи 12% від загального обсягу імпорту, порівняно з 16% у 2021 році. Залізничний транспорт займає 13% (у 2021 році – 13,6%). Найменшу частку становить імпорт, ввезений повітряним транспортом – 11%, що значно більше, ніж 4,6% у 2021 році (див. табл. 2.2). [21].

Отже, внаслідок активних воєнних дій українська економіка змушена була адаптуватися до нових умов для переміщення імпортних та експортних товарів. Сухопутні коридори, зокрема автомобільний транспорт, здобули домінуюче становище, замінивши морські перевезення, частка яких значно зменшилася. Водночас автомобільні перевезення показали значне зростання, а залізничний транспорт також збільшив свою роль у вартості експорту,

перевищуючи довоєнні показники. Частка повітряного транспорту залишалася невеликою. Щодо імпорту, автомобільний транспорт складає 64% від вартості ввезених товарів, тоді як роль морських перевезень знизилася. Залізничний транспорт зберіг свою стабільність, а частка повітряного транспорту зросла до 11%, що є суттєвим збільшенням порівняно з попереднім роком. Оскільки морські перевезення мають певні обмеження за тривалістю та пропускнуою здатністю, їх скорочення може негативно впливати на економічне зростання, стабільність зайнятості, рівень доходів та пенсійне забезпечення населення України.

Таблиця 2.2

Розподіл експорту-імпорту товарів за видами їх транспортування у 2020-2021 роках

Назва товару	Експорт			Імпорт		
	2021			2021		
	млн.дол. США	2021 у % до 2020	у % до загального обсягу	млн.дол. США	2021 у % до 2020	у % до загального обсягу
Усього	68072,3	138,4	100,0	72843,1	134,1	100,0
у тому числі						
морське судно	36914,4	139,9	54,2	4065,0	144,3	5,6
контейнер на морському судні	4758,2	122,3	7,0	9498,0	124,1	13,0
залізничний вагон на морському судні	99,8	89,3	0,1	47,1	156,3	0,1
вантажний автомобіль на морському судні	698,1	130,2	1,0	1165,0	195,0	1,6
залізничний вагон	7717,9	169,8	11,3	9889,5	165,6	13,6
контейнер на залізничному вагоні	545,0	286,0	0,8	601,2	226,6	0,8
вантажний автомобіль	15187,1	128,4	22,3	32952,7	123,0	45,2
контейнер на вантажному автомобілі	177,1	101,6	0,3	331,0	130,5	0,5
повітряне судно	1357,0	144,2	2,0	3346,7	131,5	4,6
трубопровідний транспорт лінії електропередачі	47,0	193,2	0,1	1485,0	132,8	2,0
транспортний засіб, що переміщується своїм ходом (товар)	256,9	91,5	0,4	87,2	66,3	0,1
	1,7	95,9	0,0	126,2	139,0	0,2

З огляду на викладені факти про зовнішню торгівлю України в умовах військового конфлікту з Російською Федерацією в 2022 році, можна зробити висновок про суттєвий вплив війни на національний експорт та імпорт. Військові дії змусили країну реорганізувати свої зовнішньоекономічні зв'язки, переорієнтувавшись на держави Європейського Союзу та значно зменшивши імпорт енергоресурсів з країни-агресора. Це призвело до кардинальних змін у торговельних потоках, зокрема в географічній та товарній структурі експорту та імпорту. Відбулося різке скорочення обсягів морських перевезень і зростання частки сухопутного транспорту. Війна також спричинила падіння обсягів прямих іноземних інвестицій, знизивши їх майже до нуля, оскільки країна втратила привабливість для іноземних інвесторів через постійні воєнні дії. Ці фактори стали причиною серйозних структурних та оперативних проблем, які вимагають термінових і ефективних заходів з боку держави для відновлення та стимулювання зовнішньоекономічної діяльності.

За даними Державної служби статистики, у 2022 році лише дев'ять областей України змогли зберегти позитивну динаміку експорту. Серед них найбільше зростання продемонстрували Черкаська область (+46,36%), Одеська (+41,37%) та Чернівецька (+38,22%). Інші регіони також показали зростання, зокрема Волинська (+28%), Рівненська (+5,71%), Тернопільська (+14,96%), Львівська (+3,15%), Закарпатська (+16,95%), Вінницька (+22,24%).

Загалом, середній рівень зниження обсягів експорту в регіонах, які зазнали скорочення, становить близько 52,65%. Найбільше падіння зафіксовано в Донецькій (-95,96%), Луганській (-94,82%) та Херсонській (-86,19%) областях, що свідчить про майже повне припинення зовнішньоекономічної діяльності в цих зонах через активні бойові дії. Київська область також зазнала значного падіння (-29,0%) через руйнування інфраструктури та втрату логістичних маршрутів (див. табл. 2.4). Ці зміни у зовнішньоторговельних показниках здебільшого зумовлені зниженням економічної активності в деяких регіонах, а також перенаправленням товарів на забезпечення потреб цивільного населення та військових. Разом з тим, деякі

регіони показали зріст експортних обсягів завдяки переорієнтації торгових потоків та розвитку нових секторів економіки. Наприклад, Вінницька та Одеська області відзначились зростанням через релокацію виробництв із зони бойових дій та активну участь у Зерновій угоді [13]. Найбільший внесок в експорт України традиційно належить Київській (26,05%), Дніпропетровській (13,02%) та Львівській (7,07%) областям.

Після проведеного дослідження динаміки імпорту по регіонах України в 2022 році виявлено, що найбільше зростання імпорту у порівнянні з 2021 роком спостерігалось у Черкаській (129,98%), Житомирській (75,01%), Львівській (13,29%) та Волинській (12,12%) областях. Однією з причин цього є внутрішня міграція населення, спричинена бойовими діями, що призвела до збільшення імпорту в західних областях, а також у Черкаській та Одеській областях. Аналіз структури імпорту показує, що найбільші обсяги імпорту припадають на м. Київ (38,8%), Львівську (9,4%) та Дніпропетровську (7,3%) області, що підтверджує їх роль як основних економічних центрів країни [39].

Ще однією важливою проблемою для українського бізнесу, особливо в регіонах, що постраждали від бойових дій, є вимушена міграція економічно активного населення. Це спричиняє нерівномірне навантаження на ринки праці в деяких областях, що збільшує попит на робочу силу у західних та центральних регіонах. Однак це також знижує потенціал для розвитку підприємств у східних, південних і північних областях, де зменшується кількість фахівців і робочих рук. Наприклад, у Львівській області близько 25% шукачів роботи становлять внутрішні переселенці, і більшість з них мають кваліфікацію, якої бракує в регіоні [12]. Ці зміни суттєво впливають на економічну активність в постраждалих від війни регіонах та обмежують їхні можливості зберігати або збільшувати експортний потенціал.

Зниження доходів у цих областях також знижує споживчий попит на іноземні товари, що, з одного боку, стимулює внутрішній попит, але з іншого – обмежує можливості для імпорту важливих технологій і засобів виробництва для модернізації підприємств [16]. За звітом Інституту економічних

досліджень та політичних консультацій, 53% українських компаній працювали на менш ніж 50% своїх потужностей, а 10% припинили діяльність через розташування на окупованих територіях або в зонах активних бойових дій. Однак, якщо врахувати міграційні процеси, які розширили пропозицію робочої сили в регіонах, не охоплених бойовими діями, це допомогло дещо зменшити зовнішньоторговельне сальдо в таких областях. Наприклад, у Волинській області негативне сальдо скоротилося на 46,41%, у Закарпатській області воно змінилося на позитивне, що в 20 разів перевищує попередній показник, у Київській області скорочення склало 73%, у Львівській області 25,8%, а в місті Київ – 54,85% [39].

Таблиця 2.3

Динаміка експорту за областями України за період 2021-2023 рр, тис.

дол. США

Регіони України	2021	2022	2023	Темп росту (2023/2022), %	Темп росту (2022/2021), %
Вінницька	1309318,9	1600458,1	1698895,2	6,15	22,24
Волинська	832547,2	1065676,8	823803,3	-22,70	28,00
Дніпропетровська	12163791,9	6250833,1	4696504,3	-24,87	-48,61
Донецька	7037552,7	284183,4	199439,1	-29,82	-95,96
Житомирська	771525,7	718098,4	531143,3	-26,03	-6,92
Закарпатська	1684845,9	1970395,6	1359226,7	-31,02	16,95
Запорізька	4740997,0	2808659,0	1456741,3	-48,13	-40,76
Івано–Франківська	1165242,9	684521,4	616155,8	-9,99	-41,26
Київська	2550544,2	2095732,2	1837546,8	-12,32	-17,83
Кіровоградська	1021478,6	873195,7	810194,5	-7,22	-14,52
Луганська	167895,9	8704,4	368,1	-95,77	-94,82
Львівська	2932483,9	3024849,5	2552475,6	-15,62	3,15
Миколаївська	3457061,5	1642889,1	1000675,8	-39,09	-52,48
Одеська	1697773,0	2400107,2	1797627,2	-25,10	41,37
Полтавська	3189526,7	1867032,3	1433239,9	-23,23	-41,46
Рівненська	703946,6	744171,7	594570,7	-20,10	5,71
Сумська	1060854,0	723665,8	701728,4	-3,03	-31,78
Тернопільська	678878,0	780415,8	686817,4	-11,99	14,96
Харківська	1801286,0	879683,0	778032,0	-11,56	-51,16
Херсонська	412773,0	56990,5	21563,7	-62,16	-86,19
Хмельницька	918137,8	780197,1	777887,8	-0,30	-15,02
Черкаська	884081,5	1293904,7	1221194,6	-5,62	46,36
Чернівецька	207308,8	286552,6	193684,3	-32,41	38,22

Аналіз статистичних даних вказує на те, що скорочення зовнішньоторговельної активності в Україні є найбільшим за весь період незалежності країни, навіть перевищуючи зниження, спричинене світовою економічною кризою 2008 року. Ці процеси мають суттєвий негативний вплив на економічну стабільність країни, її глобальну конкурентоспроможність і потенціал в умовах війни, оскільки зменшення зовнішньоторговельних обсягів обмежує можливості для відновлення економічної діяльності та залучення інвестицій.

Інфраструктура є ключовим фактором для інтеграції українських регіонів у світові торговельні ланцюги. На початок травня 2022 року війна завдала значних ушкоджень українській транспортній інфраструктурі: було зруйновано або пошкоджено близько 30% інфраструктури, включаючи понад 23 тисячі кілометрів доріг, 300 мостів, 18 аеропортів і аеродромів, а також два порти. Найбільші руйнування зазнали транспортні об'єкти в Київській, Чернігівській, Сумській, Харківській, Одеській, Донецькій та Луганській областях. У результаті цього значно погіршилися умови для міжнародної торгівлі, оскільки більшість регіонів втративши авіасполучення, змушені використовувати автотранспорт та залізничний транспорт для виходу на зовнішні ринки [12]. Зміни у логістичних маршрутах, зокрема переорієнтація морських перевезень з Чорного на Балтійське море, призвели до збільшення витрат на транспортування та потреби вирішення численних юридичних і митних питань. Крім того, більшість автотранспортних і залізничних перевезень спрямовуються через транзитні країни, такі як Польща, Румунія, Словаччина, Угорщина та Молдова, що створює затори і підвищує навантаження на інфраструктуру західних регіонів України. Це призводить до додаткових витрат на відновлення пошкоджених доріг і збільшення витрат на підтримку логістичних ланцюгів.

Міжнародні партнери підтримують Україну через надання пільгових умов, що включають доступ українських транспортних компаній до європейського ринку та сприяння експортному постачанню зернової

продукції. Крім того, значна частина бюджетних витрат європейських держав була переорієнтована на підтримку українських підприємств. Однак така підтримка викликає занепокоєння у представників європейського бізнесу, зокрема в Польщі, де виробники сільськогосподарської продукції висловлюють незадоволення через збільшення частки українського експорту на європейському ринку. Від початку 2023 року блокування українсько-польського кордону стало віддзеркаленням цього протистояння, що ускладнює торговельні зв'язки між країнами [47]. Окрім того, українські залізничні перевезення використовують лише близько 40% своїх потенційних можливостей. Проте, навіть при цьому, вантажопотік становить лише 1900 вагонів на добу, хоча потенційно можливий обсяг складає 3400 вагонів. Ситуація ускладнюється ще й тривалими затримками на кордонах, коли час очікування перетину меж іноді досягає 25 діб. Це створює додаткові труднощі для українського бізнесу, ускладнюючи вихід товарів на зовнішні ринки, а також збільшуючи витрати і ризики [12].

У 2022 році, внаслідок активних бойових дій, зовнішньоекономічні зв'язки України зазнали значних змін. Позитивні тенденції в експорті спостерігалися в дев'яти областях, що свідчить про здатність деяких регіонів адаптуватися до нових умов. Це було пов'язано з переміщенням виробничих потужностей зі Сходу на Захід країни. Водночас, регіони, що зазнали найбільших руйнувань через бойові дії, показали критичне зниження обсягів зовнішньої торгівлі, що призвело до фактичного припинення експортної діяльності в цих областях.

Масова внутрішня міграція спричинила зміни в розподілі трудових ресурсів, що позитивно вплинуло на економіку західних регіонів. Це дозволило зменшити негативне зовнішньоторговельне сальдо та збільшити експортні обсяги в тих областях, де відбулося зростання трудової міграції.

З іншого боку, масштабні пошкодження транспортної інфраструктури зменшили логістичні можливості регіонів, що зазнали значних втрат, ускладнивши їхню інтеграцію у світову економіку. В результаті, хоча деякі

регіони змогли скоригувати свою економічну активність, загальний вплив війни на зовнішньоекономічні зв'язки України потребує вдосконалення державних та регіональних політик для відновлення економіки, підтримки регіонального розвитку і зміцнення зовнішньоекономічних позицій на міжнародному ринку.

Незважаючи на досягнення рекордного рівня ВВП у 2021 році, Україна продовжує стикатися з глибокими структурними проблемами в економіці. Одними з основних проблем є недосконалість бізнес-клімату та високий рівень зовнішньоторговельного дефіциту. Рекордний обсяг ВВП у 2021 році свідчить про відновлення економіки після криз 2014 та 2020 років, завдяки зростанню ключових експортних секторів. Однак країна все ще має низку серйозних викликів, таких як ефективність митних процедур, велика залежність від імпорту та недостатній рівень прямих іноземних інвестицій.

У 2021 році загальний обсяг експорту склав 81,25 млрд доларів, а імпорту – 80,4 млрд доларів. При цьому прямі іноземні інвестиції становили лише 7,32 млрд доларів, що є низьким показником у порівнянні з іншими країнами Європи. Однак початок реалізації Угоди про асоціацію з ЄС у 2014 році допоміг зменшити нетарифні бар'єри у торгівлі та поліпшити доступ до ринків третіх країн. Не зважаючи на зростання обсягів експорту та розширення географії торговельних зв'язків, Україні необхідні подальші реформи для покращення інвестиційної привабливості та зміцнення економіки. Війна з Росією в 2022 році спричинила значне зниження зовнішньоекономічної активності, зокрема експорт впав на 35%, а загальна торговельна діяльність зменшилася на 30,06% порівняно з 2021 роком. Прямі іноземні інвестиції скоротилися на 92%, що свідчить про високу невизначеність для іноземних інвесторів в умовах активних бойових дій.

Водночас, деякі регіони країни зберегли позитивну динаміку експорту. Зокрема, Черкаська область зафіксувала зростання на 46,36%, а Одеська – на 41,37%. Однак у постраждалих регіонах, таких як Донецька, Луганська та Херсонська області, спостерігається значне падіння зовнішньоторговельної

активності, зокрема зниження експортних показників на 95,96%, 94,82% та 86,19% відповідно.

Внутрішня міграція сприяла змінам на ринку праці, що мало позитивний ефект на економічну активність західних регіонів. Однак блокада авіа- та морських перевезень, зокрема через відсутність нормальної роботи портів, змусила переорієнтувати експорт і імпорт на сухопутні шляхи. Частка морських перевезень зменшилася з понад 60% до 40,5%, в той час як автомобільні перевезення зросли з 22,6% до 36,5%, а залізничний транспорт збільшив свою частку до 20,5%.

Ці зміни створили нові стратегічні та тактичні виклики для економіки, що вимагає швидких та ефективних заходів з боку уряду для стимулювання відновлення зовнішньоекономічної діяльності та розвитку логістичної інфраструктури.

2.2. Правові та адміністративні обмеження імпорту під час воєнного стану

Введення воєнного стану в Україні спричинило необхідність внесення змін до митного та податкового законодавства країни [20; 30; 29; 28]. Ці зміни стали важливими для правильного оподаткування та ведення обліку операцій, що стосуються імпорту. Законодавчі ініціативи, спрямовані на адаптацію економіки до нових умов, дозволяють врахувати особливості воєнного часу при реалізації митних процедур та податкових зобов'язань, що має важливе значення для стабільності економічної ситуації в умовах кризи.

Зміни в законодавстві України, 56 обули запроваджені через воєнний стан, здебільшого мають тимчасовий характер. Вони були внесені на період дії воєнного стану або на визначений час, протягом якого необхідно адаптувати правові норми до специфіки поточної ситуації, забезпечуючи стабільність економічних процесів у цей складний період.

Основні зміни, внесені до митного законодавства України в період воєнного стану, включають скасування мита на певні транспортні засоби, такі як легкові автомобілі, мотоцикли, кузови та напівпричепи, а також транспортні засоби для перевезення вантажів, що ввозяться громадянами для вільного обігу в Україні. Це рішення було прийнято з метою підтримки осіб, які ввозять автомобілі для потреб Збройних сил України. Крім того, скасування ввізного мита на деякі товари, що ввозяться підприємствами для вільного обігу, було запроваджено для забезпечення населення необхідними товарами та мінімізації дефіцитів, спричинених зупинкою виробництва через бойові дії. Проте це звільнення від оподаткування не стосувалося товарів, походження яких із держави-окупанта або агресора, відповідно до українського законодавства [20; 33].

До припинення або скасування воєнного стану в Україні в митному законодавстві були внесені такі зміни:

- звільнення від ввізного мита для соціально значущих продуктів харчування, лікарських засобів та медичних виробів, на які уряд встановив фіксовані ціни, відповідно до закону «Про ціни та ціноутворення»;
- відміна плати за виконання митних формальностей поза межами робочого часу або поза межами місця розташування митних органів для заінтересованих осіб;
- запровадження спрощеного порядку подання митних декларацій: можливість подати попередню митну декларацію для товарів, що ввозяться для вільного обігу, без обов'язку доставки цих товарів до митного органу, якщо ця декларація містить всю необхідну інформацію для випуску товарів.

Окремою постановою Кабінету Міністрів України визначено спрощену процедуру декларування гуманітарної допомоги, яка перетинає митний кордон. Замість митної декларації для такого товару подається «Декларація про перелік товарів, що визнаються гуманітарною допомогою». Форма цієї декларації затверджена в додатку до Постанови № 174 [33; 10].

Спрощена процедура митного оформлення гуманітарної допомоги передбачає скасування всіх заходів нетарифного регулювання. Зокрема, така допомога не підлягає фітосанітарному та ветеринарно-санітарному контролю, а також державному контролю за дотриманням законодавства, що стосується харчових продуктів, кормів, побічних продуктів тваринного походження, здоров'я тварин і їхнього благополуччя. Державна митна служба та Державна прикордонна служба України забезпечують безперешкодний пропуск гуманітарної допомоги через державний кордон на період воєнного стану [33;10].

Отже, під час дії воєнного стану основними змінами в митному законодавстві для суб'єктів господарювання є спрощення процесу оформлення митних декларацій, полегшення процедур пропуску гуманітарної допомоги, а також звільнення від ввізного мита для соціально важливих товарів, таких як продукти харчування, ліки та медичні вироби. Крім того, передбачене звільнення від плати за виконання митних формальностей в окремих випадках. Ці зміни сприяють більш оперативному ввезенню необхідних товарів на територію України.

У період воєнного стану в Україні також розпочалися важливі зміни в митному законодавстві, які сприяють не лише спрощенню митних процедур, а й наближають країну до стандартів європейської інтеграції.

7 липня 2022 року на засіданні робочої групи EU Counter-Terrorism Coordinator було прийнято рішення про запрошення України приєднатися до Конвенції про процедуру спільного транзиту (NCTS) та до Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі. Це стало результатом оцінки, проведеної Генеральним директором з питань оподаткування та Митного союзу Європейської комісії (DG TAXUD) під час їхньої місії 23–24 червня 2022 року.

30 серпня 2022 року Верховна Рада України прийняла відповідні закони, а вже 31 серпня Україна передала європейській стороні документи для приєднання до Конвенції про спільний транзит та Конвенції про спрощення

митних формальностей. Це приєднання забезпечує виконання зобов'язань України відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС, яка вимагає гармонізації митних процедур та інтеграції у європейські митні структури. Після завершення процедури приєднання, яка набрала чинності 1 жовтня 2022 року, Конвенція стала частиною українського митного законодавства і має пріоритет над національними нормами.

Після приєднання України до Конвенції про спільний транзит (NCTS) можуть виникнути нові можливості для спрощення митних процедур. Зокрема:

- можливість переміщення товарів на підставі єдиної транзитної декларації та однієї гарантії між Україною та 36 країнами, включаючи держави ЄС, Великобританію, Туреччину, Сербію, Північну Македонію, Ісландію, Норвегію, Ліхтенштейн і Швейцарію;

- для підприємств, авторизованих за європейськими стандартами, з'явиться можливість відправляти й отримувати товари без необхідності заїзду на митні термінали, що значно спростить транзит між країнами-учасниками.

Приєднання України до системи NCTS також сприятиме розвитку ринку фінансових послуг, оскільки українські фінансові гарантії зможуть діяти у 35 країнах світу. Це створює нові перспективи для українських банків, страхових компаній та інших фінансових установ, розширюючи їх можливості для надання послуг на міжнародному рівні [46].

Під час дії воєнного стану до податкового законодавства були внесені значні зміни, зокрема щодо імпорту товарів. Зокрема, були введені наступні нововведення:

- звільнення від оподаткування ПДВ на операції з ввезення і постачання на митну територію України певних товарів для забезпечення національної безпеки і оборони. Це стосується також постачання спеціальних засобів індивідуального захисту та бронежилетів для добровольчих формувань територіальних громад;

- введення спеціальної ставки 7% на операції з ввезення та постачання пального та нафтопродуктів;
- внесення змін до обліку благодійної допомоги для громадських і благодійних організацій, де товари, що постачаються, не враховуються при обчисленні граничного обсягу для реєстрації платниками ПДВ;
- зміни в правилах передачі пального на потреби Збройних Сил України та інших військових формувань. Суб'єкти господарювання, які не є платниками акцизного податку, можуть передавати пальне без необхідності отримання ліцензії та реєстрації платниками акцизного податку [46; 11].

Ці зміни допомагають знизити податкове навантаження на підприємства та сприяють ефективнішій підтримці оборонних потреб країни.

Пільгами в оподаткуванні зазначених імпорتنих операцій користуються суб'єкти господарювання, які здійснюють ці операції.

Під час здійснення операцій з імпорту товарів, розрахунків з нерезидентами та ведення їх подальшого обліку враховуються валютні обмеження, встановлені Національним банком України на період воєнного стану.

У період воєнного стану в Україні запроваджено низку валютних обмежень для забезпечення стабільності фінансової системи та захисту національних інтересів. Одним із ключових обмежень є дозвіл на транскордонні перекази валютних цінностей з України за певними умовами. Зокрема, такі перекази дозволяються в оплату за товари критичного імпорту, якщо їхня поставка була здійснена після 23 лютого 2022 року. Операції, що забезпечуються державною гарантією, також дозволені, як і перекази для виконання зобов'язань резидентів перед нерезидентами за договорами купівлі-продажу товарів, але лише у випадках, коли розрахунки здійснюються за рахунок кредитів, наданих міжнародними фінансовими організаціями (МФО), або субкредитів, отриманих державою.

Для забезпечення потреб національної безпеки та оборони допускаються перекази, пов'язані з мобілізаційними заходами, що визначені українським

законодавством. Окремо регулюються перекази за кордон із використанням електронних платіжних засобів. Сума таких переказів із рахунків у національній валюті обмежена до 100 тисяч гривень на календарний місяць, тоді як із рахунків у іноземній валюті такі перекази можуть здійснюватися без обмежень.

Банкам заборонено купувати іноземну валюту за дорученням клієнтів – суб'єктів господарювання, за винятком операцій, пов'язаних із критичним імпортом або обміном валют першої групи Класифікатора валют і банківських металів.

Граничні строки розрахунків за операціями з імпорту товарів також зазнали змін. Для операцій, розпочатих до 5 квітня 2022 року, строк становить 365 календарних днів. Цей строк поширюється і на незавершені операції з експорту й імпорту товарів, які не мали порушень строку розрахунків до 7 лютого 2019 року. Для операцій, розпочатих із 5 квітня 2022 року, встановлено граничний строк розрахунків у 180 календарних днів. Варто зазначити, що строки розрахунків у 2022 році змінювалися кілька разів. У квітні їх скоротили до 90 днів, у червні збільшили до 120 днів, а з липня встановили новий строк у 180 днів.

Національний банк України також запровадив обмеження щодо строку використання купленої валюти для розрахунків із нерезидентами. Тепер цей строк не може перевищувати двох робочих днів. Таке рішення спрямоване на зниження тиску на валютний ринок і забезпечення стабільності гривні.

Отже, валютні обмеження для операцій з імпорту товарів, введені на початку воєнного стану в Україні, поступово пом'якшуються регулятором. Це робиться з метою підтримки відновлення діяльності підприємств та стимулювання економічної активності.

Здійснення розрахунків з нерезидентами в умовах воєнного стану в Україні продовжує базуватися на правилах, що діяли і до введення воєнного стану. Зокрема [34]:

- перекази за валютними операціями здійснюються виключно через банки;
- розрахунки за зовнішньоекономічними операціями мають відбуватися через рахунки в банках. Резиденти виконують валютні операції через один банк за кожним зовнішньоекономічним договором;
- заборонено здійснювати розрахунки з нерезидентом у готівковій формі;
- здійснення розрахунків за торговельними зовнішньоекономічними договорами (контрактами) за допомогою електронних платіжних засобів також забороняється, за винятком випадків, коли операція здійснюється в один операційний день і не перевищує незначний розмір.

Контроль за розрахунками з нерезидентами, а також за дотриманням строків цих розрахунків здійснюють банківські установи. Водночас органи Державної податкової служби України відповідають за застосування заходів впливу, таких як штрафні санкції та пеня, у разі порушення валютного законодавства підприємствами.

Законодавчі зміни в умовах воєнного стану вимагають від суб'єктів господарювання постійного моніторингу актуальних змін, щоб правильно адаптувати їх до своєї діяльності, зокрема при здійсненні операцій з імпорту товарів.

Після введення воєнного стану значно змінилися правила регулювання зовнішньоекономічної діяльності, особливо щодо імпорتنих операцій. Було запроваджено нові вимоги до митного оформлення, механізмів оподаткування та сплати митних платежів, а також змінено строки і правила проведення валютних розрахунків. Це безпосередньо впливає на функціонування підприємств, які займаються імпортом, відображення таких операцій у бухгалтерському обліку та формування фінансової і податкової звітності.

Запроваджені Національним банком України на початку воєнного стану валютні обмеження поступово пом'якшуються. Це дозволяє підприємствам швидше проводити розрахунки та підвищити ефективність співпраці з

іноземними партнерами в сфері зовнішньоекономічної діяльності. Полегшення валютних обмежень сприяє збільшенню обсягів імпорту товарів для їх подальшого продажу на внутрішньому ринку України.

Хоча наприкінці серпня Верховна Рада України ухвалила закони щодо приєднання до Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами та Конвенції про процедуру спільного транзиту, залишаються актуальними дослідження стосовно впровадження європейських правил переміщення товарів через кордон. Це включає питання обміну митною інформацією між учасниками під час імпорتنих операцій, скасування митних платежів, а також надання пільг на імпорт товарів в умовах воєнного стану в Україні.

2.3 Досвід іноземних держав щодо регулювання імпорту в умовах кризових ситуацій

Регулювання імпорту в умовах кризових ситуацій є надзвичайно важливим інструментом для забезпечення економічної стабільності, захисту національних виробників, а також гарантування доступу до стратегічно важливих товарів, таких як продукти харчування, ліки та енергоресурси. Кожна країна, залежно від своїх економічних і політичних умов, розробляє власну систему заходів для адаптації зовнішньоекономічної політики в умовах кризи. Кризи, як-от економічні рецесії, торговельні війни, пандемії та збройні конфлікти, часто змушують держави змінювати звичний режим торгівлі і впроваджувати нові, адаптивні стратегії імпортного регулювання.

США мають розвинену систему регулювання імпорту, яка передбачає застосування митних тарифів, квот, ліцензування, а також введення стратегічних санкцій [15]. В умовах кризових ситуацій, як-от економічні рецесії та глобальні пандемії, США традиційно використовують заходи:

– підвищення тарифів і введення квот. Уряд США часто використовує інструменти тарифної політики для реагування на кризові ситуації, такі як

економічні рецесії чи торговельні суперечки. Підвищення тарифів на певні групи імпортованих товарів спрямоване на стимулювання внутрішнього виробництва та зменшення залежності від іноземних постачальників. Наприклад, під час торговельної війни з Китаєм Сполучені Штати підвищили мита на низку товарів китайського походження, зокрема сталь, алюміній та електроніку. Це було зроблено з метою захисту національних виробників від іноземної конкуренції та зміцнення власного виробничого потенціалу;

– закони про захист національної безпеки та критичної інфраструктури стали ключовим інструментом уряду США в умовах пандемії COVID-19. У цей період було посилено контроль за імпортом стратегічно важливих товарів, таких як медичні препарати, медичне обладнання та засоби захисту. Це забезпечило наявність необхідної продукції для задоволення потреб внутрішнього ринку. Закон «Defense Production Act» дав уряду право втручатися у виробничі ланцюжки, регулювати постачання і навіть обмежувати експорт продукції, яка була критично необхідною всередині країни;

– екстрене ліцензування та санкційна політика також відіграють важливу роль у кризових ситуаціях. США застосовують санкції до певних країн або компаній, які займаються постачанням стратегічних ресурсів, з метою обмеження доступу до них або контролю за їхнім імпортом. Наприклад, у відповідь на геополітичні конфлікти США запровадили обмеження на імпорт нафти з Ірану та Росії. Такі заходи спрямовані не лише на досягнення політичних цілей, але й на захист енергетичного ринку країни, забезпечуючи його стабільність у кризові періоди.

Завдяки таким заходам США змогли знизити ризики, пов'язані з дефіцитом стратегічних товарів, а також частково стимулювати розвиток внутрішнього виробництва критично важливих продуктів.

Європейський Союз має комплексну систему управління зовнішньою торгівлею, яка враховує інтереси усіх країн-членів і спрямована на захист

економічної стабільності союзу загалом [52]. У кризових ситуаціях ЄС застосовує як економічні заходи, так і політику спільного регулювання:

– гармонізація митних тарифів та політика митного союзу є ключовим інструментом регулювання імпорту в ЄС. Завдяки єдиному митному тарифу для зовнішніх країн Союз забезпечує узгодженість торговельної політики між усіма державами-членами. У кризові періоди цей тариф може бути змінений для стабілізації внутрішньої економіки. Наприклад, під час пандемії COVID-19 ЄС тимчасово скасував мита на імпорт медичних засобів та обладнання. Це рішення дозволило забезпечити доступність життєво важливих товарів для населення всього Союзу, усунувши фінансові бар'єри для їхнього ввезення;

– політика квот і санкцій також активно використовується в умовах кризових ситуацій. Так, після 2014 року, у відповідь на політичну напругу та дії Росії, ЄС запровадив санкції, які обмежили імпорт певних категорій товарів і послуг. До них увійшли енергетичні ресурси, сталь і деякі види промислової продукції з Росії. Метою таких заходів було зниження залежності від імпорту з країн, що потенційно загрожують економічній чи політичній безпеці Союзу, а також стимулювання розвитку внутрішнього виробництва у державах-членах;

– стратегічне регулювання ланцюгів постачання стало особливо актуальним під час пандемії COVID-19. ЄС запровадив екстрене ліцензування на імпорт вакцин, медичних засобів та обладнання, що дало змогу ефективніше контролювати їхній розподіл серед країн-членів та уникнути дефіциту цих критично важливих товарів. Крім того, ЄС зробив значні інвестиції в локальне виробництво ліків, що дозволило зменшити залежність від постачання з третіх країн, забезпечуючи більшу автономність та стійкість системи охорони здоров'я в умовах глобальної кризи.

Досвід ЄС демонструє, як завдяки гармонізованій політиці та оперативним рішенням Союз може адаптувати свої механізми регулювання імпорту для захисту внутрішнього ринку та забезпечення стабільності навіть у найскладніші часи.

Китай, один з найбільших імпортерів та експортерів світу, має комплексну політику регулювання імпорту, яка поєднує протекціоністські заходи з державною підтримкою внутрішніх виробників [53]. В умовах кризових ситуацій Китай застосовує механізми:

- контроль за валютними операціями та субсидування національних виробників.
- технічне та санітарне регулювання імпорту;
- активне ліцензування і контроль за стратегічними ресурсами.

Китай активно контролює обмінний курс юаня, що дозволяє уряду забезпечувати валютну стабільність і захищати економіку в умовах криз. Під час пандемії COVID-19 китайський уряд застосував ряд заходів, щоб підтримати національну економіку. Одним із важливих кроків стало субсидування місцевих виробників, особливо у сфері медичних товарів і обладнання. Це дозволило країні не лише задовольнити внутрішній попит на такі продукти, але й зменшити залежність від імпорту, що стало важливим аспектом для забезпечення стабільності економіки в умовах глобальної кризи.

Китай активно застосовує нетарифні бар'єри, зокрема санітарні та фітосанітарні заходи, для обмеження імпорту товарів, які можуть становити загрозу здоров'ю населення або екології. Під час кризи, пов'язаної з COVID-19, Китай посилив обмеження на імпорт сільськогосподарських продуктів, зокрема з регіонів, де були зафіксовані випадки зараження. Це дозволило мінімізувати ризик розповсюдження інфекцій через імпортовану продукцію, що стало ключовим заходом для підтримки громадської безпеки в умовах пандемії.

Китай застосовує стратегічні методи регулювання імпорту важливих ресурсів, щоб забезпечити національну безпеку та контролювати внутрішні ціни. Одним із прикладів є обмеження імпорту нафти та сировини для виробництва високотехнологічних товарів. Такі заходи допомагають знижувати ризики дефіциту ключових ресурсів, що особливо важливо під час економічних криз. Зокрема, контроль за імпортом дозволяє Китаю зберігати

стабільність внутрішнього ринку та підтримувати виробництво навіть в умовах глобальних економічних потрясінь.

Цей досвід показує, що Китай використовує широкий набір інструментів для адаптації до кризових умов, зокрема субсидії, санітарні обмеження та контроль за стратегічними ресурсами, що дозволяє зберігати економічну стабільність і захищати національних виробників.

Японія, як економічно розвинена країна з високим рівнем імпорту технологій та сировини, має специфічний підхід до регулювання імпорту під час криз [49]:

- диверсифікація джерел імпорту;
- підтримка імпорту стратегічних ресурсів;
- стимулювання локального виробництва.

Японія активно використовує стратегію диверсифікації джерел імпорту, щоб знизити залежність від одного постачальника, особливо під час природних катастроф або економічних криз. Ця стратегія особливо проявилася після землетрусу 2011 року та наступної ядерної кризи. У результаті цих подій Японія зменшила свою залежність від постачання енергоносіїв і матеріалів з окремих країн. Японія перейшла до багатосторонніх угод і розширила свою торгову мережу з іншими країнами Азії та Америки, що дозволило зберегти стабільність поставок і зменшити ризики від переривання постачання з окремих джерел.

Уряд Японії активно підтримує імпорт стратегічно важливих ресурсів, таких як рідкоземельні метали, які використовуються в виробництві високотехнологічних товарів, зокрема в електроніці та енергетичному обладнанні. Під час криз Японія використовує державні резерви для забезпечення постачання цих матеріалів, що дозволяє уникнути дефіциту критично важливих товарів. Це допомагає підтримати стабільність виробничих процесів і знижує ризики, пов'язані з перервами в постачаннях таких ресурсів через кризові ситуації.

В умовах економічних криз, зокрема під час пандемії COVID-19, Японія активно підтримує місцевих виробників і інвестує у розвиток нових технологій. Це сприяє зменшенню залежності від імпорту, особливо для продукції, що має критичне значення для внутрішнього попиту. Наприклад, уряд Японії субсидував виробництво медичних товарів, таких як маски та інші засоби індивідуального захисту, що дозволило забезпечити достатню кількість таких продуктів на внутрішньому ринку. Така підтримка допомогла країні мінімізувати вплив глобальних дефіцитів та забезпечити стабільність національної економіки в умовах глобальної кризи.

Таким чином, японський підхід до регулювання імпорту в кризових ситуаціях базується на диверсифікації джерел імпорту, контролі за стратегічними ресурсами та підтримці внутрішнього виробництва, що дозволяє країні забезпечити стабільність та незалежність від зовнішніх постачальників у критичних умовах.

Досвід іноземних держав у регулюванні імпорту під час кризових ситуацій демонструє важливість комплексного підходу, що поєднує як протекціоністські, так і адаптивні заходи. Уряди використовують тарифи, квоти, нетарифні бар'єри, ліцензування, субсидії та контроль за стратегічними ресурсами для забезпечення економічної безпеки та підтримки національних виробників. Україна, зважаючи на досвід інших країн, може застосовувати схожі підходи для підвищення стійкості національної економіки в умовах кризи.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІМПОРТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

3.1 Розробка інструментів підтримки критичного імпорту та забезпечення економічної безпеки

Тема забезпечення економічної безпеки, особливо у сфері критичного імпорту, стає дедалі актуальнішою для країн, які прагнуть зберегти стійкість економіки на тлі глобальної нестабільності. Критичний імпорт охоплює товари, ресурси та послуги, безперебійне постачання яких є життєво важливим для національної економіки, промисловості, а також для безпеки і добробуту населення. Це включає енергоносії, продовольчі продукти, медичні засоби, важливі технології та спеціалізоване обладнання. Безперервний доступ до цих ресурсів є основою стабільного функціонування економіки та суспільства, особливо у випадках криз, міжнародних конфліктів, торгових санкцій та природних катастроф.

Проте надмірна залежність від імпорту цих стратегічно важливих ресурсів підвищує вразливість економіки, особливо під впливом зовнішніх факторів, які можуть бути непередбачуваними та дестабілізуючими. В умовах, коли міжнародні відносини ускладнюються, а економічні загрози наростають, країни все частіше стикаються з необхідністю розробки та впровадження ефективних інструментів підтримки критичного імпорту, що дозволить зменшити залежність від зовнішніх постачальників, зміцнити внутрішні ресурси та забезпечити економічну стійкість.

Критичний імпорт – це економічна категорія, що об'єднує товари, послуги та ресурси, безперебійне постачання яких є фундаментом для нормального функціонування економіки та держави в цілому. Це включає енергоносії, продовольство, медикаменти, рідкоземельні метали, спеціальне

обладнання та інші ресурси, які мають стратегічне значення. Наприклад, енергоносії дозволяють забезпечити промисловість та населення, а медикаменти та медичні матеріали підтримують здоров'я нації.

Таким чином, критичний імпорт не лише підтримує основні процеси всередині країни, але і знижує рівень економічної залежності від зовнішніх економічних шоків. Політичні ризики, конфлікти, глобальні фінансові кризи можуть зробити критичні ресурси недоступними або дорожчими. Така ситуація ставить під загрозу як добробут населення, так і економічну стабільність держави.

Ризики у сфері критичного імпорту виникають через економічну та політичну нестабільність, зміну світових цін, регіональні кризи, а також зміни в технологічній та виробничій політиці країн-постачальників (див. табл. 3.1).

Для забезпечення економічної безпеки держави в умовах залежності від критичного імпорту важливо не лише виявити потенційні загрози, але й розробити відповідні інструменти підтримки, які дозволяють ефективно управляти такими ризиками. Розуміння та використання цих інструментів стає необхідним компонентом державної політики, що націлена на збереження стабільності в умовах глобальної нестабільності, економічних коливань та можливих обмежень на міжнародному ринку.

Класифікація інструментів підтримки критичного імпорту дозволяє систематизувати засоби та методи, що можуть бути використані для забезпечення безперебійного постачання стратегічно важливих товарів і послуг. Така класифікація допомагає виділити ключові напрямки державної політики та визначити найефективніші механізми для захисту національних інтересів. У даному розділі розглядаються фінансові, організаційні та регуляторні інструменти, кожен з яких відіграє окрему роль у зниженні залежності від імпорту, диверсифікації джерел постачання та підтримці стійкості внутрішньої економіки.

Фінансові інструменти підтримки критичного імпорту включають державні субсидії та гранти, які можуть бути використані для зниження витрат

підприємств на закупівлю необхідних товарів або для стимулювання розвитку ключових виробництв. Також важливим елементом є пільгове кредитування та страхування, що надається урядами для забезпечення фінансової підтримки підприємствам, які здійснюють імпорт критичних товарів. В окремих випадках країни формують резерви валютних фондів, щоб стабілізувати платіжний баланс і забезпечити безперервність імпорту необхідних ресурсів, особливо в умовах фінансових чи економічних криз.

Таблиця 3.1

Аналіз ризиків, пов'язаних з критичним імпортом

Назва ризику	Наповнення	Характеристика
Політичні ризики	Міжнародні санкції	Блокування критично важливих товарів, як, наприклад, енергоносії чи комплектуючі для промисловості, може дестабілізувати виробничий сектор і внутрішній ринок. Наприклад, санкції, накладені на країни, що постачають критичні товари, можуть призвести до дефіциту й високих витрат на альтернативні поставки.
	Конфлікти	Геополітичні конфлікти здатні обмежити доступ до стратегічних ресурсів. Сюди відноситься зниження поставок нафти та газу, якщо регіон з великими родовищами стане зоною військових дій.
	Протекціонізм	Країни можуть обмежувати експорт власних стратегічних ресурсів, аби гарантувати власну економічну безпеку.
Економічні ризики	Коливання цін	Різкі зміни цін на енергоносії, метали та продовольство мають серйозний вплив на національні економіки. Для країн з високою залежністю від імпорту це створює ризики для стабільності валютного курсу, інфляційного тиску та вартості життя.
	Девальвація валюти	Девальвація підвищує вартість імпорту, що збільшує видатки державного бюджету на критичний імпорт і може погіршити торговельний баланс.
Технологічні ризики	Залежність від ключових технологій	Доступ до технологій може бути обмежений через торгові війни, ембарго або конкуренцію. Залежність від імпорту таких технологій робить виробництво більш уразливим до зовнішніх факторів.
	Актуалізація технологій	Застарілі або обмежені технології не дозволяють країні підтримувати високий рівень продуктивності або інноваційності, що ставить під загрозу конкурентоспроможність.

До організаційних інструментів належать створення стратегічних запасів, що дозволяє країнам забезпечити безперебійний доступ до критичних товарів, навіть у разі порушення міжнародних поставок. Також важливим напрямком є розвиток інфраструктури логістики та транспорту, що сприяє більш ефективному і швидкому перевезенню імпортованих товарів. В цьому контексті країни можуть створювати державні закупівельні організації, які дозволяють централізовано забезпечувати імпорт критичних товарів, що знижує адміністративні витрати і підвищує ефективність постачання.

Регуляторні інструменти включають зниження мит та податків, що дозволяє зробити імпорт дешевшим та більш доступним для національних підприємств, особливо в умовах економічної нестабільності. Контроль за імпортом є важливим засобом для запобігання ввезенню неякісних або небажаних товарів, а також для забезпечення збалансованого потоку імпортованих ресурсів. Крім того, політика імпортозаміщення передбачає стимулювання розвитку внутрішнього виробництва для заміни імпортованих товарів, що знижує залежність від зовнішніх постачальників і зміцнює національну економіку.

Субсидії допомагають бізнесу отримувати критичні товари та послуги на вигідніших умовах. Гранти та цільові фінансування підтримують ініціативи зі створення внутрішніх альтернатив критичному імпорту, що дозволяє знизити залежність від імпорту. Держава може надати пільгове кредитування для закупівлі стратегічно важливих товарів, покриваючи частину витрат підприємств. Страхування критичного імпорту передбачає покриття ризиків при порушенні постачання або підвищенні цін на товари критичного імпорту. Центральний банк може створювати валютні резерви для підтримки обмінного курсу в кризові періоди, зокрема, для забезпечення критичних закупівель на міжнародному ринку.

Резерви критично важливих товарів формуються для запобігання дефіциту в кризових ситуаціях. Вони можуть включати запаси продовольства, медикаментів, палива тощо, що дає можливість уникнути соціально-

економічного колапсу в кризових умовах. Інвестиції у розвиток логістичної інфраструктури допомагають знизити залежність від імпорту, забезпечуючи швидке та ефективне переміщення критичних товарів в межах країни. Закупівельні організації забезпечують укладення стратегічних контрактів з країнами-постачальниками, знижуючи ризик порушення поставок. Вони також контролюють дотримання стандартів якості та вимог безпеки.

Зниження мит на імпорт критично важливих товарів зменшує витрати на закупівлі та стимулює постачання необхідних ресурсів. Державні органи можуть здійснювати жорсткий контроль за імпортом, щоб не допустити монополізації поставок певними компаніями. Також можуть бути введені квоти на імпорт, щоб забезпечити ринковий баланс. Створення умов для розвитку місцевого виробництва з метою заміщення імпортних товарів на національні. Це може включати стимулювання інновацій, наукових розробок, технологічних стартапів та залучення іноземних інвестицій.

Ефективна політика підтримки критичного імпорту має ґрунтуватися на принципах передбачуваності, стратегічного планування та гнучкості. Для цього важливо розробити комплексну стратегію. Одним із основних принципів національної політики критичного імпорту є формування системи оцінки та моніторингу потреб. Це включає створення національної бази даних критичних ресурсів, яка враховує обсяги споживання, потенційні ризики і здійснює прогнозування потреб на майбутнє. Така система дозволяє точно визначати, які ресурси є критичними для економіки, а також допомагає виявляти можливі вразливості в постачаннях і своєчасно реагувати на зміни у міжнародній ситуації.

Інтеграція міжнародних інституцій та партнерів є ще одним важливим принципом, що передбачає стратегічне партнерство з країнами, які є основними постачальниками критичних ресурсів. Це дає змогу мінімізувати ризики, пов'язані з перебоями в постачаннях, через диверсифікацію джерел імпорту. Різноманітність постачальників допомагає знизити залежність від

окремих країн або регіонів, що робить економіку більш стійкою до глобальних економічних чи політичних криз.

Створення умов для розвитку місцевого виробництва є стратегією, яка спрямована на залучення інвестицій до національних підприємств, що виготовляють товари критичного значення. Це дозволяє не лише зменшити потребу в імпорті, але й підвищити економічну незалежність країни, оскільки локальне виробництво стає менш вразливим до зовнішніх змін. Інвестування у розвиток таких підприємств сприяє створенню нових робочих місць, поліпшенню інфраструктури та зміцненню національної економіки в довгостроковій перспективі.

Інструменти критичного імпорту впливають на економічну безпеку, знижуючи залежність від зовнішніх факторів, стабілізуючи економіку та сприяючи розвитку внутрішнього ринку. Одним із важливих ефектів інструментів критичного імпорту є зміцнення валютного балансу. Це досягається через оптимізацію витрат на імпорт та диверсифікацію валютних надходжень. Країни, що активно використовують інструменти підтримки критичного імпорту, можуть зменшити залежність від валютних коливань та значно покращити платіжний баланс, завдяки більш збалансованим і стабільним фінансовим потокам. Диверсифікація валютних надходжень дозволяє знизити ризики, пов'язані з різкими змінами у валютних курсах.

Забезпечення продовольчої та енергетичної безпеки також є важливим ефектом, який забезпечується через створення стратегічних запасів і розвиток внутрішнього виробництва. Наявність таких запасів дає стабільність країні під час глобальних криз, коли постачання можуть бути порушені. Вони забезпечують країну необхідними ресурсами навіть в умовах збоїв у міжнародних ланцюгах постачання, підвищуючи здатність до самозабезпечення та знижуючи вразливість перед зовнішніми факторами.

Підтримка конкурентоспроможності промисловості є ще одним ефектом, який досягається через доступ до критичних ресурсів. Країни, що

забезпечують своєчасний імпорт стратегічно важливих товарів, таких як рідкоземельні метали, енергоносії чи технологічні компоненти, можуть підтримувати стабільну продуктивність та інноваційний розвиток національних підприємств. Це, у свою чергу, сприяє збереженню конкурентоспроможності промисловості на глобальних ринках, підтримуючи економічне зростання та технологічні досягнення.

Ефективна система підтримки критичного імпорту є необхідною умовою для забезпечення національної економічної безпеки, особливо в умовах глобальної нестабільності. Система має бути гнучкою, адаптивною до змін у міжнародних торговельних відносинах і здатною оперативно реагувати на ризики дефіциту важливих ресурсів. Удосконалення системи критичного імпорту спрямоване на зниження залежності від зовнішніх постачальників, підвищення рівня самозабезпечення та створення резервів стратегічно важливих ресурсів. Пропозиції щодо вдосконалення системи підтримки критичного імпорту, кожна з яких охоплює ключові аспекти функціонування та розвитку національної економіки охоплює напрями:

- 1) Створення багаторівневої системи управління критичним імпортом.
- 2) Вдосконалення фінансових інструментів для підтримки критичного імпорту.
- 3) Формування стратегічних запасів критичних товарів.
- 4) Розвиток програм імпортозаміщення.
- 5) Диверсифікація джерел постачання та партнерські угоди.
- 6) Застосування цифрових технологій для моніторингу та прогнозування.

Ефективне управління критичним імпортом потребує організації багаторівневої системи, яка б включала всі етапи – від прогнозування потреб до оперативного реагування у кризових ситуаціях.

На національному рівні держава повинна створити централізовану структуру або агенцію, яка буде відповідати за координацію всіх питань, що стосуються критичного імпорту. Така агенція повинна не лише здійснювати

моніторинг національних потреб, а й реалізувати політику в цій сфері, сприяючи ефективному управлінню постачанням важливих ресурсів. До її компетенції можуть входити організація стратегічних закупівель, підтримка національних виробників через субсидії чи інші стимули, а також забезпечення співпраці з міжнародними партнерами для зниження ризиків залежності від одного джерела постачання.

На регіональному рівні варто створити представництва або регіональні офіси, які зможуть безпосередньо моніторити ситуацію в конкретних областях. Це дозволить своєчасно виявляти місцеві потреби в критичних ресурсах та оперативно реагувати на можливі дефіцити чи інші ризики, що виникають локально. Така структура допоможе організувати більш ефективну підтримку та забезпечення необхідними товарами регіони, знижуючи час реакції на зміни в ситуації та покращуючи управління постачаннями.

На галузевому рівні кожна конкретна галузь економіки – промисловість, сільське господарство, енергетика та інші – потребує індивідуальних рішень, що зважають на її специфічні потреби та ризики. Для кожної галузі можна розробити окремі стратегії забезпечення критичними ресурсами, які враховують як внутрішні виробничі можливості, так і потреби в імпорті. Важливим завданням на цьому рівні є розвиток внутрішнього виробництва, що дозволяє зменшити залежність від зовнішніх постачальників і забезпечити стійкість галузей до зовнішніх шоків та кризових ситуацій.

Фінансові механізми є одними з ключових інструментів підтримки критичного імпорту, оскільки вони забезпечують доступ до капіталу, що дозволяє державі та підприємствам ефективно організовувати закупівлі та розвивати альтернативні варіанти. Одним із важливих напрямів є розширення програм пільгового кредитування для підприємств, що імпортують стратегічно важливі товари або інвестують у проекти з імпортозаміщення. Це дозволить знизити вартість закупівель критичних товарів, що, в свою чергу, зменшує залежність від зовнішніх фінансових ресурсів та сприяє розвитку національного виробництва. Пільгові кредити можуть бути спрямовані на

підтримку підприємств, що забезпечують потреби внутрішнього ринку або заміщають імпортовані продукти, допомагаючи країні стати менш вразливою до зовнішніх економічних шоків.

Фінансова підтримка для диверсифікації постачань є важливим кроком для зменшення залежності від одного або кількох постачальників. Створення фондів для субсидування підприємств, які здійснюють диверсифікацію постачання критичних ресурсів, дозволить знизити ризики, пов'язані з порушенням ланцюгів постачань. Це дозволить забезпечити більш стабільні умови для економіки країни, зменшуючи ймовірність перебоїв у поставках стратегічно важливих товарів у разі глобальних або локальних криз.

Ще одним важливим аспектом є запровадження програм страхування ризиків імпорту. Це може включати страхування для підприємств, що імпортують критичні товари, щоб покрити можливі ризики невиконання контрактів, зростання вартості ресурсів або зміни умов поставок. Страхові механізми допомагають знизити фінансові втрати підприємств у разі непередбачених подій, таких як політичні чи економічні кризи, що дозволяє зберегти стабільність імпорту та підтримати економічний розвиток країни.

Валютне хеджування для стабільності вартості імпорту є важливим інструментом у ситуаціях нестабільних валютних курсів. Держава може забезпечити валютне хеджування для імпортерів, що знизить вплив валютних коливань на вартість критичного імпорту, особливо коли йдеться про ресурси, закуплені за довгостроковими контрактами. Такий механізм дозволяє підприємствам захистити себе від валютних ризиків і забезпечити стабільність витрат на критичні імпортні товари.

Система стратегічних запасів критично важливих ресурсів дозволить зберігати резерви, що можуть бути використані у кризові моменти, коли імпорт стає складним або неможливим. Запаси продовольства та медикаментів є одними з основних категорій товарів, дефіцит яких у кризові періоди може мати катастрофічні наслідки для здоров'я населення та стабільності країни. У випадку природних катастроф, епідемій або інших глобальних криз, швидкий

доступ до цих ресурсів є критичним. Для запобігання таким сценаріям країнам важливо створювати та підтримувати стратегічні запаси продовольства та медикаментів на національному рівні. Це дозволить забезпечити стабільність та безпеку для населення, а також мінімізувати негативний вплив на економіку під час непередбачених ситуацій.

Енергетичні резерви, зокрема нафта, природний газ та інші енергоносії, є основою для функціонування промисловості та підтримки повсякденного життя населення. Країни повинні формувати стратегічні резерви енергоносіїв, що забезпечить їх стійкість у разі глобальних ринкових шоків, політичних ризиків або санкцій, які можуть вплинути на постачання енергії. Запаси енергоносіїв дозволяють зберегти економічну стабільність і мінімізувати вплив на виробництво та побут населення у разі порушення звичних каналів постачання.

Критичні метали та рідкоземельні елементи мають важливе значення для високотехнологічних виробництв, оборонної промисловості та електроніки. Такі матеріали є основними складовими для розробки сучасних технологій, що мають стратегічне значення для національної безпеки та економічного розвитку. З огляду на їх обмежену доступність та важливість для технологічних процесів, країни повинні створювати стратегічні запаси рідкоземельних елементів, що використовуються в наукоємних галузях. Це дозволить зберегти незалежність у критичних секторах економіки і забезпечити безперервність виробничих процесів, навіть у разі глобальних перебоїв з постачаннями.

Імпортозаміщення передбачає розвиток внутрішнього виробництва, яке може замінити імпортовані товари або знизити рівень залежності від зовнішніх постачальників. Інвестиції в науково-дослідні розробки є важливим кроком до забезпечення технологічної незалежності країни та розвитку національної промисловості. Підтримка наукових досліджень і технологічних інновацій дозволяє створювати вітчизняні аналоги імпортованих продуктів, що значно знижує залежність від зовнішніх постачальників. Інвестиції в

інноваційні розробки сприяють технологічному прогресу, підвищують конкурентоспроможність економіки та дозволяють країні стати менш вразливою до глобальних економічних та політичних криз.

Підтримка локальних виробників є одним із основних напрямків у рамках імпортозаміщення. Створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього бізнесу, який здатен виробляти критично важливі товари, дозволяє зменшити залежність від імпорту. Це може включати надання доступу до кредитів, зниження податкового тиску та надання стимулів для розвитку експортного потенціалу. Завдяки цьому малий та середній бізнес отримує можливість ефективно конкурувати на внутрішньому та міжнародному ринках, що сприяє стабільності економіки та розвитку місцевої індустрії.

Поширення інновацій у промисловості, зокрема через використання новітніх технологій, таких як автоматизація, роботизація та штучний інтелект, дозволяє значно зменшити виробничі витрати та підвищити ефективність національних підприємств. Впровадження інновацій сприяє створенню більш конкурентоспроможних продуктів, які можуть замінити імпортовані товари. Це не лише сприяє розвитку національної економіки, але й дозволяє знизити залежність від зовнішніх постачальників, забезпечуючи більшу економічну стійкість у випадку кризових ситуацій.

Залежність від одного постачальника критичних товарів робить економіку вразливою до зовнішніх ризиків. Для зниження такої залежності слід здійснити заходи. Пошук нових міжнародних партнерів є важливим кроком для забезпечення надійності постачань критичних ресурсів. Стратегічною метою є встановлення партнерських відносин з декількома постачальниками одного ресурсу, що дозволяє знизити залежність від одного джерела. Це забезпечує більшу гнучкість у разі порушення постачань або політичних та економічних змін у країні-постачальнику. Багатосторонні домовленості між країнами можуть також сприяти зниженню ризиків і створенню стабільних ланцюгів постачання.

Участь у міжнародних економічних об'єднаннях також є важливим елементом стратегії диверсифікації постачання. Членство у регіональних та глобальних економічних організаціях, таких як митні союзи або угоди про вільну торгівлю, надає країнам доступ до критично важливих товарів на більш вигідних умовах. Це дозволяє зменшити бар'єри для торгівлі, забезпечити ефективно і стабільно постачання необхідних ресурсів та знизити залежність від окремих постачальників чи регіонів.

Зміцнення торгових відносин із політично стабільними країнами є ще одним важливим напрямом для забезпечення безперервних поставок у довгостроковій перспективі. Співпраця з такими країнами дозволяє знизити ризики, пов'язані з нестабільними або конфліктними регіонами, де можуть виникати перебої в постачаннях. Торгові відносини з надійними партнерами сприяють економічній стабільності та забезпечують сталий доступ до критичних товарів, що є важливим аспектом для національної безпеки та економічного розвитку.

Цифрові технології дозволяють точно відстежувати стан критичного імпорту, здійснювати прогнозування на основі аналітичних даних і вчасно приймати рішення. Розробка національної платформи моніторингу є важливим кроком для забезпечення ефективного управління критичним імпортом. Єдина цифрова платформа, яка об'єднує дані про обсяги імпорту, потреби національної економіки, запаси критичних товарів та умови контрактів, дозволяє здійснювати моніторинг і аналіз у реальному часі. Це дає можливість оперативно реагувати на зміни в економічній ситуації, швидко виявляти можливі дефіцити та ефективно управляти ресурсами. Платформа також сприяє покращенню координації між різними державними структурами та приватними підприємствами.

Використання штучного інтелекту для прогнозування може значно підвищити точність управління критичним імпортом. Штучний інтелект дозволяє аналізувати великі обсяги даних, що стосуються постачання товарів, цінових коливань, попиту та інших факторів, які впливають на імпорт. Завдяки

використанню алгоритмів для прогнозування, можна більш точно передбачити можливі дефіцити або інші ризики, що виникають у ланцюгах постачання. Це дозволяє своєчасно вжити заходів для коригування імпортних стратегій, а також оптимізувати управління запасами критичних товарів, забезпечуючи стійкість економіки в умовах глобальних змін.

Впровадження цих пропозицій дозволить зміцнити систему підтримки критичного імпорту, знизити ризики залежності від зовнішніх постачань та забезпечити стабільний економічний розвиток у мінливих умовах глобальної економіки.

3.2 Перспективи лібералізації та адаптації регуляторної політики після завершення воєнного стану

Завершення воєнного стану створює нові можливості для економічної відбудови та відновлення ринкових механізмів, які зазвичай обмежуються в умовах кризових ситуацій. Повернення до мирного часу передбачає пом'якшення жорстких обмежень, введених під час конфлікту, та сприяє інтеграції в глобальну економіку на новому рівні. Одним із важливих елементів післявоєнного економічного відновлення є лібералізація регуляторної політики, яка включає скасування надмірних обмежень, стимулювання економічної активності та адаптацію нормативно-правового середовища відповідно до змін внутрішнього та зовнішнього середовища.

Лібералізація та адаптація регуляторної політики не лише сприяють поживленню бізнесової активності, а й мають на меті підвищення конкурентоспроможності національної економіки, полегшення ведення бізнесу та залучення іноземних інвестицій. Цей процес є складним і потребує обережного підходу, оскільки швидке зняття обмежень може призвести до дестабілізації в окремих секторах економіки. Перспективні напрямки

лібералізації та адаптації регуляторної політики після завершення воєнного стану включають:

- 1) Лібералізація податкової політики;
- 2) Полегшення регуляторного тиску та спрощення адміністративних процедур;
- 3) Стимулювання інновацій та цифровізації;
- 4) Інтеграція до міжнародних ринків та адаптація законодавства;
- 5) Удосконалення інституційної інфраструктури.

Податкова система є однією з головних регуляторних сфер, що потребує перегляду після завершення воєнного стану. Під час воєнних дій вона зазвичай змінюється у бік посилення фіскальних заходів для мобілізації ресурсів, що може негативно впливати на економічну активність. Завершення воєнного стану надає можливість полегшити податковий тиск та впровадити заходи, які сприятимуть економічному зростанню. Запровадження податкових стимулів для малого та середнього бізнесу є одним із основних кроків лібералізації податкової політики. Під час кризових ситуацій саме цей сектор економіки часто зазнає найбільших втрат, тому введення податкових пільг та канікул може стати важливим інструментом для відновлення підприємницької активності. Це дозволить знизити фінансове навантаження на бізнес і створити сприятливі умови для його відновлення та розвитку в умовах післякризового періоду.

Перегляд та зниження податкового навантаження на стратегічні галузі також є важливою частиною адаптації податкової політики після завершення воєнного стану. Зниження податкових ставок для таких ключових галузей, як промисловість, сільське господарство та інфраструктура, допоможе залучити більше інвестицій та прискорити відновлення цих секторів. Це не лише сприятиме економічному відродженню, але й допоможе створити нові робочі місця та стимулювати експорт, що є важливим фактором для стабілізації економіки.

Спрощення податкового адміністрування є ще одним важливим кроком у лібералізації податкової політики. Підвищення прозорості податкової системи та зменшення адміністративних бар'єрів знизять витрати на виконання податкових зобов'язань. Впровадження цифрових сервісів для подачі звітності та спрощення процесів адміністрування податків дозволить значно знизити ризики корупції в податкових органах і створить більш доступні умови для ведення бізнесу, що є критично важливим для післявоєнного відновлення економіки.

Одним із першочергових завдань після закінчення воєнного стану є спрощення регуляторного середовища, що дозволить знизити адміністративні бар'єри для бізнесу та сприятиме залученню інвестицій. Реформа дозвільної системи є важливим кроком у полегшенні регуляторного тиску на бізнес після завершення воєнного стану. Під час кризових періодів, коли контроль над економічною діяльністю посилюється, може бути збільшена кількість ліцензій та дозволів. Однак у мирний час необхідно зменшити перелік необхідних документів і спростити процедури отримання дозволів. Запровадження електронних сервісів для отримання дозволів дозволить знизити витрати на адміністрування та забезпечити бізнесу швидку адаптацію до змінюваних умов ринку.

У післявоєнний період дерегуляція окремих галузей може стати ще одним напрямом для полегшення регуляторного тиску. Зокрема, це стосується галузей, які не мають прямого відношення до безпеки. Зменшення регуляцій для малого бізнесу та сектору послуг дозволить цим секторам швидше відновлюватися після кризи, без надмірних витрат на відповідність регуляторним вимогам. Це сприятиме розвитку підприємництва та активному відновленню економіки.

Реформування процедур інспекцій та контролю також є ключовим елементом лібералізації в післявоєнний період. Під час воєнного стану наглядові органи можуть застосовувати суворі санкції та жорсткі підходи до перевірок. Однак для забезпечення сталого розвитку економіки в мирний час

необхідно зменшити кількість перевірок і запровадити ризик-орієнтований підхід до контролю. Це дозволить органам контролю зосередитися на найбільш важливих питаннях, що потребують уваги, і знизить адміністративне навантаження на бізнес, уникаючи зайвих втручань у господарську діяльність.

Для підвищення конкурентоспроможності економіки у післявоєнний період важливо створити сприятливе середовище для інновацій та впровадження цифрових технологій. Лібералізація регуляторної політики у цьому напрямі сприятиме швидкій адаптації бізнесу до нових технологій та підвищенню ефективності. Одним із важливих напрямів лібералізації є впровадження податкових стимулів для інноваційних підприємств. Податкові знижки або пільги для компаній, що інвестують у наукові розробки та інноваційні технології, можуть стати потужним механізмом для залучення інвестицій у високотехнологічні сектори. Це сприятиме підвищенню технологічної незалежності країни і підтримці швидкого розвитку стратегічних галузей, які в умовах післявоєнного відновлення потребують інтенсивного інвестування та модернізації.

Законодавча підтримка цифрових рішень також є важливою частиною цієї стратегії. Для забезпечення ефективного використання цифрових технологій на всіх рівнях економіки необхідно переглянути існуючу нормативну базу. Це включає підтримку впровадження цифрових платформ, електронного документообігу та інших інструментів, що допоможуть спростити взаємодію між підприємствами та державними структурами. Така адаптація дозволить знизити час і витрати, пов'язані з адміністративними процедурами, що буде корисним як для бізнесу, так і для державних органів.

Нарешті, розвиток стартапів та технопарків є важливим кроком для стимулювання інновацій. Підтримка таких ініціатив через створення технопарків, інкубаторів та акселераторів допоможе залучити інноваційні підприємства та молодих спеціалістів. Крім того, важливо зменшити регуляторний тиск на стартапи, особливо щодо вимог до фінансової звітності та податкових обов'язків на початкових етапах їх діяльності. Це дозволить

молодим компаніям зосередитися на розвитку і реалізації інноваційних ідей, що сприятиме економічному відновленню та модернізації країни після завершення воєнного стану.

Після завершення воєнного стану важливим кроком є інтеграція країни у глобальну економіку, яка сприятиме розширенню ринків збуту для національних виробників та залученню іноземних інвестицій. Один з ключових напрямів для інтеграції до міжнародних ринків полягає в адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів. Для того щоб забезпечити конкурентоспроможність національних товарів на міжнародних ринках, необхідно гармонізувати національні норми до вимог міжнародних стандартів якості та безпеки. Це включає, зокрема, адаптацію до стандартів Європейського Союзу та інших торгових партнерів, що не лише полегшить вихід на міжнародні ринки, але й допоможе підвищити якість продукції, зробивши її більш привабливою для іноземних споживачів.

Лібералізація зовнішньоторговельної політики є ще одним важливим кроком для післявоєнного відновлення. Зниження митних тарифів на імпорт сировини та обладнання, необхідного для модернізації національної промисловості, дозволить зменшити витрати на виробництво та прискорить процес відновлення. Окрім того, усунення нетарифних бар'єрів і зниження тарифів на експортні товари дозволить розширити географію зовнішньої торгівлі, що відкриє нові ринки для українських виробників та сприятиме економічному зростанню.

Не менш важливим напрямом є підтримка експортно-орієнтованих підприємств. Для цього потрібно створити програми підтримки, які надаватимуть консультаційні, фінансові та інші послуги підприємствам, що орієнтовані на зовнішні ринки. Це включає страхування ризиків, надання грантів для участі у міжнародних виставках, а також фінансування адаптації продукції до вимог міжнародних ринків. Такі заходи дозволять українським підприємствам ефективно конкурувати на глобальному ринку та стимулювати економічний розвиток країни після завершення воєнного стану.

Ефективна реалізація адаптації регуляторної політики потребує модернізації інституційної інфраструктури, що сприятиме стабільності та прозорості управлінських процесів. Одним з важливих напрямків післявоєнного відновлення є створення незалежних наглядових органів. Ці органи повинні мати чітко визначені повноваження, що дозволить знизити корупційні ризики та забезпечити більш прозоре регулювання економіки. Наявність таких органів підвищить довіру бізнесу до регуляторної системи, оскільки підприємці зможуть бути впевненими, що державні органи діють на основі об'єктивних критеріїв, а не під впливом інтересів окремих осіб чи груп.

Важливим кроком є вдосконалення державної служби та підвищення компетенцій чиновників. Для цього необхідно запровадити програми навчання та розвитку державних службовців, що зосереджуватимуться на сучасних підходах до роботи з бізнесом, нових технологіях та ефективних методах регулювання. Підвищення рівня компетенцій чиновників не тільки сприятиме кращому обслуговуванню потреб бізнесу, але й дозволить значно оптимізувати регуляторне середовище, зробивши його більш гнучким та адаптованим до сучасних економічних реалій.

Лібералізація та адаптація регуляторної політики після завершення воєнного стану призведе до кількох важливих економічних та соціальних наслідків, які сприятимуть стабільному розвитку країни та покращенню її міжнародної конкурентоспроможності. Основні результати цієї лібералізації включають:

- поживавлення економічної активності;
- залучення іноземних інвестицій;
- підвищення ефективності та конкурентоспроможності бізнесу;
- зміцнення правової системи та інституційної стабільності;
- зміцнення економічної безпеки;
- покращення умов для інновацій та технологічного розвитку;
- поліпшення соціального клімату та підвищення рівня життя;
- стабілізація зовнішньої торгівлі та розширення ринків збуту;

- екологічна стійкість та сталий розвиток;
- соціальна відповідальність та підвищення якості життя громадян.

Лібералізація регуляторної політики дозволяє підприємствам та інвесторам діяти у більш вільному та передбачуваному середовищі, що стимулює економічну активність. Зниження податкового навантаження, спрощення процедур та дерегуляція відкривають нові можливості для бізнесу, що призводить до зростання виробництва, зниження витрат на адміністрування та сприяє росту внутрішнього попиту.

Після завершення воєнного стану та лібералізації економіки країна стає більш привабливою для міжнародних інвесторів, оскільки стабільна та прозора регуляторна політика створює сприятливі умови для інвестицій. Це дозволить залучити необхідний капітал для відновлення та модернізації інфраструктури, а також для впровадження новітніх технологій у різних секторах економіки, таких як енергетика, промисловість, технології та інновації.

Спрощення адміністративних процедур, дерегуляція та зниження бар'єрів для ведення бізнесу сприятимуть підвищенню ефективності підприємств. Зменшення кількості бюрократичних перешкод дозволить компаніям зосередитися на розвитку, а не на виконанні адміністративних вимог. Це, в свою чергу, підвищить конкурентоспроможність як на внутрішньому, так і на міжнародному ринку.

Адаптація регуляторної політики до сучасних вимог вимагає посилення правової системи, чіткішої взаємодії між державними органами та бізнесом, а також зниження корупційних ризиків. Створення незалежних наглядових органів та реформування судової системи дозволить забезпечити стабільність і передбачуваність для бізнесу та інвесторів.

Лібералізація дозволяє диверсифікувати економічні відносини та зменшити залежність від окремих зовнішніх постачальників чи ринків. Це важливо для забезпечення економічної безпеки, особливо в умовах глобальних економічних криз чи політичних нестабільностей. Стратегічне сприяння

розвитку нових галузей та технологій допомагає зменшити уразливість національної економіки.

Лібералізація регуляторної політики сприяє розвитку технологічних інновацій та впровадженню нових продуктів і послуг. Завдяки спрощенню процедур реєстрації інтелектуальної власності, підтримці стартапів та стимулюванню досліджень і розробок, країна може стати більш привабливою для інноваторів, що, в свою чергу, допоможе швидше інтегруватися в глобальні технологічні ланцюги.

Кращі умови для розвитку бізнесу та інвестицій сприятимуть створенню нових робочих місць та підвищенню рівня зарплат. Внаслідок цього зростатиме рівень життя громадян, поліпшуватиметься соціальна стабільність та зменшуватиметься рівень безробіття. Поступове зниження регуляторного навантаження може також сприяти більшій соціальній справедливості, оскільки зниження податків та зборів допоможе громадянам з більшими доходами.

Завдяки адаптації регуляторної політики до міжнародних стандартів країна отримує можливість збільшити свій експорт, знижуючи митні та нетарифні бар'єри. Це відкриває нові можливості для виходу на міжнародні ринки, зміцнення економічних зв'язків з іншими країнами та збільшення валютних надходжень.

Лібералізація економіки має позитивний ефект на екологічну ситуацію, оскільки зниження регуляцій може стосуватися лише менш критичних сфер. Водночас розвиток відновлюваних джерел енергії та екологічно чистих технологій, сприяння сталому розвитку через посилення екологічних стандартів дозволить країні досягти високих екологічних показників та сприяти глобальним зусиллям із боротьби з кліматичними змінами.

Лібералізація та адаптація регуляторної політики дозволяють також зменшити соціальні напруження, які можуть виникати через обмеження свободи підприємницької діяльності та надмірний контроль. Підвищення рівня підприємницької активності, збільшення числа робочих місць і

забезпечення економічної стабільності призводить до покращення соціальних умов для широких верств населення.

Отже, лібералізація та адаптація регуляторної політики після завершення воєнного стану є ключовими етапами на шляху до відновлення національної економіки та її сталого розвитку. Це дозволить не лише знизити економічне навантаження на бізнес та громадян, а й забезпечить стійке зростання, покращення соціальних умов і інтеграцію країни у глобальні економічні процеси.

ВИСНОВКИ

1. Імпорт є важливим аспектом міжнародної торгівлі, що забезпечує країнам доступ до необхідних товарів, технологій та сировини, сприяючи економічному розвитку та покращенню рівня життя. Проте для України існує проблема від'ємного сальдо торговельного балансу, що веде до економічної залежності від зовнішніх джерел. Імпортна діяльність включає різні види операцій, зокрема торгівлю товарами та послугами, і може здійснюватися через прямий чи непрямий імпорт. Успіх зовнішньоекономічної діяльності залежить від правильного оформлення документації, що включає контракти, митні декларації, сертифікати та інші документи, що забезпечують законність угод. Імпорт також має критичне значення для розвитку підприємств, стимулюючи інтеграцію в міжнародні ланцюги постачання та економічну взаємозалежність між країнами.

2. Зовнішньоекономічна діяльність є ключовим фактором соціально-економічного розвитку України, спрямованим на інтеграцію в світову економіку, розвиток рівноправних міжнародних відносин та підвищення добробуту громадян. Для цього необхідно забезпечити ефективне державне регулювання через закони, митно-тарифне та нетарифне регулювання, податкові інструменти, а також стимулювання експорту та розвитку інноваційних галузей. Головними цілями регулювання є захист економічних інтересів, забезпечення рівних умов для всіх учасників зовнішньоекономічної діяльності, стимулювання конкуренції та диверсифікація зовнішньоторговельних зв'язків. Регулювання здійснюється органами державної влади, включаючи Кабінет Міністрів, митні органи та Антимонопольний комітет, з акцентом на підтримку вітчизняного бізнесу, інвестицій та інтеграцію України в глобальну економіку.

3. Регулювання імпорту є важливим елементом економічної політики, і в Україні, як і в інших країнах, воно здійснюється за допомогою низки правових та економічних механізмів. Це включає митне, податкове, технічне

регулювання, санітарні та фітосанітарні заходи, а також захисні заходи для підтримки національних виробників.

Національні аспекти регулювання імпорту в Україні передбачають:

– митне регулювання через Митний кодекс, який встановлює правила для ввезення товарів, визначає митні режими (наприклад, імпорт, реекспорт, тимчасове ввезення), а також механізми контролю за сплатою митних платежів, таких як митне мито, ПДВ та акциз;

– податкове регулювання, включаючи податок на додану вартість (ПДВ) та акцизи, що застосовуються до товарів, які ввозяться на територію України;

– технічне регулювання стосується стандартів безпеки і якості для імпортованих товарів, що повинні відповідати вимогам, які можуть бути гармонізовані з європейськими стандартами;

– санітарні та фітосанітарні заходи з метою захисту здоров'я населення та навколишнього середовища, зокрема перевірки продуктів харчування та сільськогосподарської продукції;

– захисні заходи як антидемпінгові мита, спрямовані на боротьбу з неконкурентними цінами та субсидіями, що надаються експортерам.

Міжнародні аспекти регулювання імпорту також важливі, і ключову роль у цьому процесі відіграє Всесвітня торговельна організація (ВТО), яка встановлює принципи недискримінації та транспарентності для членів організації. Це включає зниження тарифів та обмеження нетарифних бар'єрів, а також застосування механізмів захисту внутрішнього ринку через антидемпінгові мита та компенсаційні збори. Для додаткової стабільності в міжнародній торгівлі країни укладають двосторонні та багатосторонні угоди, що дозволяють встановлювати гнучкіші правила імпорту для конкретних партнерів або регіонів. Основні угоди ВТО, зокрема Генеральна угода про тарифи і торгівлю (ГАТТ), сприяють зниженню торгових бар'єрів і встановленню більш прозорих умов для міжнародної торгівлі товарами, що дозволяє країнам максимально ефективно інтегруватися у світову економіку. Загалом, регулювання імпорту є складним і багатогранним процесом, який

допомагає країнам управляти своїми економічними відносинами з іншими державами, підтримувати внутрішній ринок і сприяти сталому розвитку зовнішньої торгівлі.

Попри позитивні тренди в експортах та стабільний платіжний баланс, Україна стикається з низкою структурних проблем, таких як велика залежність від імпорту, обмежена конкурентоспроможність на внутрішньому ринку, високий рівень зовнішнього боргу, а також низький притік прямих іноземних інвестицій.

4. Війна з Росією у 2022 році суттєво вплинула на зовнішньоекономічну діяльність України, призвівши до значного скорочення експорту та імпорту. Деякі регіони, зокрема Черкаська, Одеська та Чернівецька області, показали позитивну динаміку завдяки переорієнтації виробництва та розвитку нових секторів, зокрема через Зернову угоду. У той же час, постраждали регіони, як-от Донецька, Луганська та Херсонська області, зазнали майже повного припинення зовнішньої торгівлі. Війна також призвела до значних руйнувань транспортної інфраструктури, що ускладнило логістичні зв'язки та змусило країну переорієнтувати торговельні потоки на сухопутні маршрути. Зниження інвестицій та економічної активності в поєднанні з міграцією населення змінили структуру ринку праці, підвищивши навантаження на західні регіони. Тому для відновлення економічної активності потрібні термінові заходи з розвитку інфраструктури та підтримки зовнішньоекономічних зв'язків.

5. Введення воєнного стану в Україні спричинило важливі зміни в митному та податковому законодавстві, зокрема скасування мита на імпорт певних товарів, таких як транспортні засоби та продукти харчування, медичні вироби, для забезпечення національної безпеки. Була запроваджена спрощена процедура митного оформлення гуманітарної допомоги та змінено правила декларування товарів. Податкові нововведення включають звільнення від ПДВ на операції з імпорту для оборонних потреб та спеціальну ставку 7% на пальне. Також були введені валютні обмеження для імпорту товарів, які

поступово пом'якшуються. Україна приєдналася до Конвенції про спрощення митних процедур, що сприяє інтеграції в європейські митні структури.

6. США мають розвинену систему регулювання імпорту, яка передбачає застосування митних тарифів, квот, ліцензування, а також введення стратегічних санкцій. В умовах кризових ситуацій, як-от економічні рецесії та глобальні пандемії, США традиційно використовують заходи: підвищення тарифів і введення квот, закони про захист національної безпеки та критичної інфраструктури, екстрене ліцензування та санкційна політика.

Європейський Союз має комплексну систему управління зовнішньою торгівлею, яка враховує інтереси усіх країн-членів і спрямована на захист економічної стабільності союзу загалом. У кризових ситуаціях ЄС застосовує як економічні заходи, так і політику спільного регулювання: гармонізація митних тарифів та політика митного союзу, політика квот і санкцій, стратегічне регулювання ланцюгів постачання.

Китай, один з найбільших імпортерів та експортерів світу, має комплексну політику регулювання імпорту, яка поєднує протекціоністські заходи з державною підтримкою внутрішніх виробників. В умовах кризових ситуацій Китай застосовує механізми: контроль за валютними операціями та субсидування національних виробників, технічне та санітарне регулювання імпорту, активне ліцензування і контроль за стратегічними ресурсами.

Японія, як економічно розвинена країна з високим рівнем імпорту технологій та сировини, має специфічний підхід до регулювання імпорту під час криз: диверсифікація джерел імпорту, підтримка імпорту стратегічних ресурсів, стимулювання локального виробництва.

7. Критичний імпорт охоплює ресурси та товари, без яких не можливе функціонування економіки (енергоносії, продукти харчування, медичні засоби, технології). Ризики критичного імпорту включають політичні, економічні, і технологічні аспекти, зокрема санкції, конфлікти, коливання цін, та технологічні обмеження. Інструменти підтримки критичного імпорту поділяються на фінансові (субсидії, пільгове кредитування), організаційні

(стратегічні запаси, інфраструктура), та регуляторні (політика імпортозаміщення, митні пільги). Основні ефекти таких інструментів включають зміцнення валютного балансу, забезпечення продовольчої та енергетичної безпеки, підтримку конкурентоспроможності промисловості. Управління критичним імпортом є основою для економічної безпеки країни, забезпечуючи її стійкість перед зовнішніми загрозами, кризами та природними катастрофами. Створення резервів стратегічних ресурсів, розвиток внутрішнього виробництва та диверсифікація постачань є важливими напрямками для зниження економічної залежності та підвищення національної стабільності.

8. Завершення воєнного стану створює можливості для економічної відбудови через лібералізацію регуляторної політики, яка включає пом'якшення податкових обмежень, спрощення адміністративних процедур, стимулювання інновацій та цифровізації, інтеграцію в міжнародні ринки та удосконалення інституційної інфраструктури. Це допоможе знизити податковий тиск, полегшити ведення бізнесу, залучити іноземні інвестиції, підвищити конкурентоспроможність та ефективність підприємств, а також сприятиме економічному зростанню, створенню нових робочих місць, покращенню соціального клімату та розвитку інноваційних технологій. Лібералізація дозволить також посилити економічну безпеку, сприяти розвитку сталих галузей і покращити інтеграцію країни в глобальну економіку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаврилюк І. І. Розвиток міжнародної торгівлі в системі міжнародних економічних відносин в Україні. Економіка та суспільство. 2022. №45. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-53>.
2. Голованенко Н. Особливості експортно-імпортних операцій підприємства України. Вісник Черкаського університету. 2015. №6 (17). С. 60-62.
3. Головнєв С. Сировинна економіка. Що купувала і продавала Україна в 2021 році. URL: https://biz.censor.net/resonance/3310713/syrovynna_ekonomika_scho_kupuvala_i_prodavala_ukrayina_v_2021_rotsi
4. Гребельник О. П. Основи зовнішньоекономічної діяльності: 3-тє видання. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 432 с. URL: https://xn--e1ajqk.kiev.ua/wp-content/uploads/2019/12/grebelnik-op-osnovi-zovnshnoekonomichnoyi-dyalnost_9abbed0.pdf
5. Гречишкіна О. О., Ковалев А. С. Податкові інструменти регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні. Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. 2014. №8 (215). С. 26-29.
6. Двигун С. М. Розвиток механізмів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності України. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2011. №11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2011_11_17
7. Державна служба статистики України: офіційний сайт. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/08/zb_zt_ukr_2021.xlsx
8. Державна служба статистики України. Експрес-випуск 2022 «Зовнішня торгівля України товарами у 2021 році». URL: <https://ukrstat.gov.ua/express/expr2022/02/14.pdf>

9. Державна служба статистики України. Регіональні обсяги зовнішньої торгівлі товарами за 9 місяців 2023 року. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2023/zd/oet/oet0923_ue.xl
10. Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану: постанова КМУ від 01.03.2022 р. №174. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/174-2022-%D0%BF#>.
11. ДПС України: офіційний сайт. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/576602.html>
12. Економіка регіонів України в умовах війни: ризики та напрямки забезпечення стійкості: науково-аналітичне видання. Львів, 2022. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20220033.pdf>
13. Експорт України у 2022 році: головні тенденції, сектори та регіони. URL: https://export.gov.ua/news/4570-eksport_ukraini_u_2022_rotsi_golovni_tendentsii_sektori_ta_regioni
14. Звіт Відбудова України: принципи та політика. URL: https://cepr.org/system/files/2022-12/reconstruction%20book_Ukrainian_0.pdf
15. Іванов І. І., Петрова А. А. Досвід регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах кризових ситуацій: приклад США/ Київ: Видавничий дім «Наука і економіка», 2024.
16. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. Щомісячне опитування підприємств. №1. 2022. Український бізнес під час війни. URL: <http://www.ier.com.ua/ua/publications/reports?pid=6921>
17. Карпенко Н. Г. Особливості обліку експорту товарів. Економіка і суспільство. 2017. №9. С. 1134-1138.
18. Коблянська О. І., Сліпченко Ю. В. Сучасний стан проведення експортно-імпортних операцій в Україні. Облік і фінанси АПК. 2007. №5. С. 167-171.
19. Машков А. О. Стратегічні напрямки державного регулювання зовнішньо-економічної діяльності України в умовах інноваційного розвитку.

Державне управління: удосконалення та розвиток URL:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2012_11_15

20. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. №4495-VI. URL:
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>

21. Міністерство інфраструктури України: офіційний сайт. URL:
<https://mtu.gov.ua/news/33944.html>

22. Мозгова Г. В., Євтушенко В. А., Стовбуненко Д. Д. Теоретичні аспекти імпортової діяльності підприємств України. Теоретичні аспекти імпортової діяльності підприємств України. Бізнесінформ. 2021. №12. С. 34- 40. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-12-34-40>.

23. НБУ обмежив можливості для відтоку капіталу з країни: за березень було перераховано за кордон \$1.7 млрд. URL:
<https://forbes.ua/news/nbu- obmezhev-mozhливosti-dlya-vidtoku-kapitalu-z-kraini-za-berezen-bulo-pererakhovano-za-kordon-17-mlrd-21042022-5575>

24. НБУ. Статистика зовнішнього сектору України. Платіжний баланс України. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/BOP_y.xlsx

25. Оліховський В. С. Аналізування стану зовнішньоекономічної діяльності України. Економіка та суспільство. 2023. №50. URL:
<https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-16>.

26. Платонова І. О. Теоретичні засади механізмів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Інвестиції: практика та досвід. 2020. №13-14. С. 125-129.

27. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. №2755. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

28. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей податкового адміністрування податків, зборів та єдиного внеску під час дії воєнного, надзвичайного стану: закон України від 12.05.2022 р. №2260-IX. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2260-20#>

29. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану: закон України від 03.03.2022 р. №2118 – IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#top>.

30. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо перегляду окремих пільг з оподаткування: закон України від 21.06.2022 р. №2325-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2325-IX#>

31. Про затвердження Інструкції про порядок валютного нагляду банків за дотриманням резидентами граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів: постанова Правління Національного банку України від 02.01.2019 р. №7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007500-19#>

32. Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2024 рік: постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2023 року №1402. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-2023-%D0%BF#Text>.

33. Про затвердження переліку категорій товарів, що визнаються гуманітарною допомогою без здійснення процедури визнання таких товарів гуманітарною допомогою у кожному конкретному випадку, на період воєнного стану та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань гуманітарної допомоги: постанова КМУ від 07.03.2022 р. №224. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/224-2022-%D0%BF#>.

34. Про затвердження Положення про заходи захисту та визначення порядку здійснення окремих операцій в іноземній валюті: Постанова Правління Національного банку України від 02.01.2019 р. №5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005500-19#>

35. Про зовнішньоекономічну діяльність: закон України від 16.04.1991 р. №959-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#n114>

36. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: постанова Правління Національного банку України від 24.02.2022 р. №18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#top>
37. Про транспортно-експедиторську діяльність: Закон України від 01.08.2004 р. №1955-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1955-15#Text>
38. Просторова диференціація товарної торгівлі України з країнами ЄС. URL: https://ukrgeojournal.org.ua/sites/default/files/UGZ_2023_02_3_1.pdf
39. Редько К. Ю., Ткаченко І. О. Аналіз стану міжнародної торгівлі України в умовах повномасштабного вторгнення. Вісник ХНТУ. 2022. №2(81). URL: <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2022.2.28>
40. Романькова О. М., Урайчик К. С. Облік та аналіз експортних операцій у сучасному стані. Економіка та суспільство. 2023. №50. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-50>.
41. Соціально-економічні та гуманітарні наслідки російської агресії для українського суспільства: доповідь. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2022_Gum.pdf
42. Стеценко Ж. В. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні. Економічний Вісник НТУУ «КПІ». 2010. URL: <http://economy.kpi.ua/uk/node/145>
43. Титаренко Л. М. Міжнародна економічна політика України: сучасні виклики та перспективи. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. №22. С. 114-118.
44. Халецька А.А. Підходи до системи державного управління зовнішньою торгівлею. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2012. №2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2012_2_7
45. Ціцька Н., Мирончук З., Малецька О., Ціцький П. Оцінка і алгоритм експортних операцій сільськогосподарських підприємств та їх відображення в системі бухгалтерського обліку. Аграрна економіка. 2024. Т. 17. №2. С. 115-124.

46. Як отримати «митний безвіз» під час війни – український досвід.
URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-iaak-otrymaty-mytnyi-bezviz-pid-chas-viiny-ukrainskyi-dosvid>

47. BBC News Україна. URL:
<https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cx7lxxw45w2o>

48. Exports of goods and services (% of GDP) – Poland, Turkiye. World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files. URL:
<https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.ZS?locations=PL-TR>

49. Nakamura H., Suzuki K. Crisis-Responsive Import Policy in Japan: Strategies for Stability and Self-Reliance. Tokyo: Japan Economic Research Institute Press, 2023. 198 p. URL: <https://www.gxa.go.jp/en/>

50. Pyroh, O. Prokopenko, M. Chernobay, L. Kovalenko, R. Papizh, Yu. And Syta, Ye. (2021), «Management of Business Processes and Export-Import Activity of Industrial Enterprises in the Digital Economy», *Estudios de Economia Aplicada*, vol. 39-5. URL:
https://www.researchgate.net/publication/352125754_Management_of_Business_Procosses_and_Export-Import_Activity_of_Industrial_Enterprises_in_the_Digital_Economy

51. Revolutionize Your Business: The Importance of Export-Import Data in your supply chain. URL: <https://www.seair.co.in/blog/revolutionize-your-business-the-importance-of-export-import-data-in-your-supply-chain.aspx>

52. Smith J., Taylor M. Crisis Management in EU Trade Policy: A Comprehensive Guide to Import Regulations. London: Oxford International Trade Press, 2023. 245 p. URL: <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/apl/article/view/1474>

53. Zhang L., Li X. Import Regulation and Crisis Management in China: Strategies and Policies. Beijing: China Economic Press, 2023. 331 p. URL: <https://ideas.repec.org/d/cufeccn.html>

ДОДАТКИ

Додаток А

Класифікації імпорتنих операцій

Класифікаційна ознака	Види
За характером товарів і послуг	За товарами: - сировина (базові матеріали, які використовуються у подальшій обробці чи виробництві); - напівфабрикати (товари, що пройшли часткову обробку і потребують додаткової переробки); - готова продукція (товари, які завершили весь процес виробництва і готові до продажу кінцевим споживачам).
	За послугами: - транспортні (перевезення вантажів і пасажирів між країнами); - фінансові (включають банківські операції, страхування та інвестиційні послуги); - консультаційні (послуги в галузях управлінського консалтингу, юриспруденції та маркетингових досліджень).
За географічним напрямом	З країнами Європи.
	З країнами Азії.
	З країнами Америки.
	З країнами Африки.
За характером ринків	Ринки розвинутих країн, таких як США, Німеччина, Японія, характеризуються високим рівнем економічного розвитку. Вони відрізняються високою платоспроможністю споживачів і суворими вимогами до якості товарів.
	Ринки країн, що розвиваються, такі як Китай, характеризуються швидким економічним зростанням. Ці ринки мають значний потенціал для розширення і попиту на нові товари та послуги.
	Ринки перехідних економік, такі як Польща, Чехія, Україна, перебувають на стадії переходу від планової економіки до ринкової. Економічна ситуація в цих країнах може бути нестабільною, але вони мають великий потенціал для розвитку бізнесу.
За типом контрактів	Контракти з фіксованими цінами передбачають, що вартість товару або послуги встановлюється заздалегідь і залишається незмінною протягом всього періоду дії контракту.
	Контракти з плаваючими цінами передбачають зміну вартості товару або послуги в залежності від коливань ринкових умов або інших чинників.
За формою оплати	Операції з оплатою авансом передбачають, що покупець сплачує частину або повну суму до отримання товару або надання послуги.
	Операції з оплатою акредитивом передбачають використання банківських акредитивів для гарантування платежу. Банк підтверджує, що платіж буде виконаний за умови виконання визначених умов.
	Операції з наступною оплатою передбачають, що платіж за товар чи послугу здійснюється після їх поставки або надання.
За способом транспортування	Морським транспортом.
	Авіаційним транспортом.
	Залізничним транспортом.
	Автомобільним транспортом.

**Загальна характеристика митних режимів під час імпорту відповідно до
Митного кодексу України**

Митний режим	Суть	Митні платежі	Вид митної декларації
Імпорт	Після сплати всіх передбачених законодавством митних платежів іноземні товари допускаються до вільного обігу на території України.	– мито; – акциз на підакцизні товари, що ввозяться на територію України; – податок на додану вартість (ПДВ) на товари, ввезені на митну територію України.	ІМ-40
Реекспорт	Товари, що були раніше ввезені на митну територію України або у зону вільної митної зони, можуть бути вивезені за межі країни без сплати експортного мита та без застосування нетарифних заходів регулювання зовнішньоекономічної діяльності.	Режим реекспорту звільняє від сплати мита та застосування нетарифних заходів регулювання. У випадку реекспорту раніше імпортовані товари обкладаються ПДВ за нульовою ставкою, а сума сплаченого ввізного мита підлягає поверненню.	ЕК-11
Тимчасове ввезення	Іноземні товари та комерційні транспортні засоби можуть ввозитися на митну територію України для певних цілей із частковим або повним умовним звільненням від сплати митних податків і без використання нетарифних заходів регулювання.	Режим тимчасового ввезення передбачає повне або часткове звільнення від сплати мита та від застосування нетарифних заходів регулювання.	ІМ-31
Переробка товарів на митній території України	Іноземні товари можуть підлягати переробці згідно з вимогами законодавства без застосування нетарифних заходів регулювання, за умови їх подальшого реекспорту після обробки. Під час переробки іноземних товарів не дозволяється використовувати українські товари (за винятком палива та енергії), на які накладено експортне мито.	Для товарів, що підпадають під режим переробки на митній території, передбачено умовне повне звільнення від сплати митних платежів.	ІМ-51, 52